



Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr.....
z dnia 14 grudnia 2021 r.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wiązowna na lata 2021-2026

Lokalny Program Rozwoju Społecznego



Wiązowna, 30.10.2021 r.



Spis treści:

1. Wprowadzenie	3
1.1. Cel opracowania dokumentu	3
1.2. Podstawa prawna	4
1.3. Metodologia opracowania dokumentu	5
I. Część diagnostyczna	7
2. Analiza wyników badań diagnostycznych	7
2.1. Ludność i powierzchnia Gminy Wiązowna	7
2.2. Sytuacja mieszkaniowa i zasoby lokalowe	10
2.3. Edukacja	11
2.4. Ochrona zdrowia	13
2.5. Życie kulturalne, sport i oferta spędzania czasu wolnego	15
2.6. Przedsiębiorczość i lokalny rynek pracy	18
2.7. Bezpieczeństwo publiczne	21
2.8. Analiza problemów społecznych, pomoc społeczna i korzystanie ze wsparcia	21
2.9. Ocena jakości życia w gminie Wiązowna	33
2.10. Ocena stopnia integracji społecznej i kapitału społecznego	34
II. Część strategiczno-operacyjna	45
3. Analiza strategiczna	45
4. Misja, cele, kierunki działań oraz wskaźniki ich realizacji	48
5. Wdrażanie, monitoring i ewaluacja strategii	56
III. Lokalny Program Rozwoju Społecznego – rekomendowane kierunki działań	62
6. Koprodukcja usług społecznych	66
7. Miejsca wspólnotowe	73
8. Otwarte i współpracujące instytucje	77



1. Wprowadzenie

1.1. Cel opracowania dokumentu

Celem opracowania „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wiązowna na lata 2021-2026” jest określenie ram lokalnej polityki społecznej, z uwzględnieniem m.in. takich obszarów, jak pomoc społeczna, profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych, profilaktyka innych uzależnień, przemoc w rodzinie, budownictwo socjalne, edukacja publiczna, ochrona zdrowia, jak również integracja i aktywność społeczna mieszkańców. Oddawany w Państwa ręce dokument to kompleksowa wizja działań, które podejmowane powinny być w celu uruchomienia wielowymiarowego procesu rozwoju społecznego w gminie Wiązowna. Na podstawie diagnozy społecznej w dokumencie wskazano rekomendacje dotyczące kierunków działań, jakie należy podjąć, a także wskazano horyzontalne mechanizmy społeczne ich pogłębionej realizacji.

Dokument składa się z trzech części:

- 1. Kompleksowa diagnoza sytuacji społecznej:** identyfikująca stan, zasoby, potencjały i obszary do rozwoju w ramach poszczególnych przestrzeni lokalnej polityki społecznej. Zawiera także charakterystykę kapitału społecznego oraz podstawowych symptomów jakości życia w gminie. Diagnoza powstała w oparciu o materiał źródłowy, zebrany podczas analizy danych zastanych (desk research), a także badań ilościowych i jakościowych, przeprowadzonych w ramach „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych”¹. Tam, gdzie było to uzasadnione i możliwe, dane dla gminy przedstawione zostały w ujęciu porównawczym, na tle wskaźników powiatowych, regionalnych i ogólnopolskich, a także z uwzględnieniem danych obejmujących sąsiednie jednostki samorządu terytorialnego.

¹ Pomiar został zrealizowany przez firmę Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna w roku 2021.



2. **Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych:** w strategiczno-operacyjnej części dokumentu omówione zostały główne problemy Gminy Wiązowna, przedstawiono analizę SWOT, a także dokonano zestawienia celów ogólnych i szczegółowych wraz z przyporządkowanymi do nich wskaźnikami pomiaru. W Strategii zamieszczone zostały również założenia dotyczące monitoringu i ewaluacji jej wdrażania, ponadto wstępnie określono potencjalne źródła finansowania zaplanowanych działań.
3. **Lokalny Program Rozwoju Społecznego:** wskazuje kluczowe mechanizmy rozwojowe, które będą stymulować podejmowane w ramach Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych działania. Zaproponowane w ramach Programu podejście pozwala na kreowanie i wykorzystywanie wspólnotowego potencjału mieszkańców gminy do pobudzania rozwoju społecznego.

Trzy wymienione wyżej elementy stanowią integralną całość. Diagnoza identyfikuje zasoby, potencjały i obszary do rozwoju, Strategia wskazuje priorytety i wynikającą z nich ofertę usług społecznych, a Program pokazuje w jaki sposób pobudzić endogenne źródła rozwoju społecznego.

1.2. Podstawa prawna

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych należy do zadań gminy o charakterze obowiązkowym, co wynika z ustawy o pomocy społecznej. „Art. 16b. 1. Gmina i powiat opracowują strategię rozwiązywania problemów społecznych, a samorząd województwa strategię w zakresie polityki społecznej. (...) Art. 17. 1. Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy: 1) opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka...”². Ponadto ww. ustawa precyzuje najważniejsze elementy, jakie powinny zostać uwzględnione w tego rodzaju dokumentach. „Strategia (...) zawiera w szczególności: 1) diagnozę sytuacji społecznej; 2) prognozę zmian w zakresie objętym strategią; 3) określenie: a) celów

² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2020 poz. 1876, art. 16b ust.1 i art. 17 ust. 1.



strategicznych projektowanych zmian, b) kierunków niezbędnych działań, c) sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych, d) wskaźników realizacji działań...”³.

Zgodnie z intencją ustawodawcy, jak również powszechną praktyką strategię rozwiązywania problemów społecznych mają charakter przekrojowy, tj. obejmują szeroki zakres zagadnień i ramy lokalnej polityki społecznej, prowadzonej przez daną jednostkę samorządu terytorialnego. Co istotne, tego rodzaju dokumenty nie muszą ograniczać się wyłącznie do zagadnień wymienionych w art. 16b ustawy o pomocy społecznej. Przeciwnie, ich zakres tematyczny może być znacznie bardziej rozbudowany, zwłaszcza, że analiza różnych zagadnień społecznych w szerszym kontekście jest zabiegiem uzasadnionym merytorycznie. Cechą owych strategii jest również ich wieloletni, długofalowy charakter, co oznacza, że ramy polityki społecznej na poziomie lokalnym są projektowane w dłuższej perspektywie czasowej.

Zapisy Strategii są zgodne z treścią innych dokumentów lokalnych, w tym zwłaszcza ze Strategią rozwoju Gminy Wiązowna na lata 2020-2027, która ma kluczowe znaczenie dla programowania rozwoju lokalnego, zawierającą zapis wizji (czyli stanu docelowego rozwoju) wraz z etapami jej realizacji (czyli celami)⁴. Niniejsza Strategia jest również zgodna z innymi dokumentami strategicznymi i programowymi, obowiązującymi na poziomie powiatowym, wojewódzkim i ogólnokrajowym.

1.3. Metodologia opracowania dokumentu

Niniejszy dokument został przygotowany na podstawie kilkietapowych, wzajemnie powiązanych i rozłożonych w czasie działań. Dokument opracowano z zachowaniem następujących zasad:

- kompleksowość, analiza zagadnień społecznych w szerszym kontekście, w tym w ujęciu porównawczym,
- partycypacyjność, zapewnienie udziału różnych grup mieszkańców, triangulacja metodologiczna, połączenie różnych metod i technik badawczych.

³ Tamże, art. 16b ust. 2.

⁴ Strategia rozwoju Gminy Wiązowna na lata 2020-2027



Zastosowane metody:

- **Analiza danych zastanych (desk research)** - jest metodą, która posłużyła m.in. integracji oraz syntezie dostępnych informacji, związanych z przedmiotem badań. W tym celu skorzystano z dostępnych źródeł informacji: danych statystycznych, dokumentów strategicznych i programowych, raportów, analiz i innych podobnych opracowań, zawierających istotne informacje na temat sfery społecznej gminy Wiązowna.
- **Badania ilościowe i jakościowe** - na potrzeby niniejszego dokumentu wykorzystane zostały wyniki badania pn. „Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych”. Przeprowadzono analizę danych zastanych, warsztat poznawczy z usługodawcami, 4 Indywidualne Wywiady Pogłębione (IDI) z lokalnymi liderami, osobami kluczowymi, przedstawicielami władz lokalnych, 4 Zogniskowane Wywiady Grupowe (FGI) z lokalnymi liderami (z przedstawicielami zawodów pomocowych, kadrami kierowniczą miejscowych instytucji publicznych, sołtysami oraz pozostałymi liderami lokalnymi), 5 warsztatów Service Design (z osobami starszymi, osobami z niepełnosprawnościami i ich opiekunami, przedstawicielami rodzin w kryzysie, przedstawicielami rodzin wielodzietnych, osobami z uzależnieniami), a także badanie ilościowe (Komputerowo Wspomagane Wywiady Internetowe, CAWI) na próbie 236 mieszkańców, a także 5 Zogniskowanych Wywiadów Grupowych przeprowadzonych z mieszkańcami w różnych grupach wieku.
- **Sesje Laboratorium Innowacji Społecznej** – w ich ramach eksperci z Uniwersytetu Warszawskiego biorący udział w procesie opracowywania niniejszego dokumentu analizowali i syntetyzowali zebrany materiał pod kątem identyfikacji kluczowych mechanizmów rozwoju społecznego.



I. Część diagnostyczna

2. Analiza wyników badań diagnostycznych

2.1. Ludność i powierzchnia Gminy Wiązowna

Gmina Wiejska Wiązowna położona jest w północnej części powiatu otwockiego, w województwie mazowieckim. Stanowi część Obszaru Metropolitalnego Warszawy, znajduje się w odległości ok. 30 km od centrum stolicy. Zajmuje obszar 102 km² i jest największą gminą powiatu otwockiego. Sąsiaduje od zachodu z Warszawą, od północy i wschodu z gminami Sulejówkę, Halinów, Dębe Wielkie, Mińsk Mazowiecki oraz - od południa - z gminami Celestynów i Kołbiel, a także miastami Józefów i Otwock. W skład samej gminy wchodzi 26 sołectw oraz 4 osiedla.

Ilustracja 1. Mapa gminy Wiązowna z podziałem na osiedla i sołectwa⁵



⁵ <https://tuwiazowna.pl/w-twojej-okolicy-2/> , data dostępu: 14.08.2021 r.



Tabela 2. Stan ludności w latach 2016-2020 na tle sąsiednich JST, powiatu, województwa i kraju⁶

Jednostka adm.	2016	2017	2018	2019	2020
Polska	38 432 992	38 433 558	38 411 148	38 382 576	38 265 013
Mazowieckie	5 365 898	5 384 617	5 403 412	5 423 168	5 425 028
m.st. Warszawa	1 753 977	1 764 615	1 777 972	1 790 658	1 794 166
Gmina Sulejówek	19 489	19 663	19 714	19 838	19 951
Gmina Halinów	15 748	15 926	16 174	16 336	16 438
Gmina Mińsk Mazowiecki	15 114	15 258	15 325	15 490	15 673
Gmina Dębe Wielkie	9 971	10 227	10 373	10 518	10 684
powiat otwocki	123 443	123 770	124 036	124 352	124 283
Gmina Wiązowna	12 454	12 693	12 861	13 108	13 330
Gmina Celestynów	11 682	11 662	11 680	11 732	11 701
Gmina Kołbiel	8 176	8 186	8 169	8 230	8 235
Miasto Józefów	20 362	20 488	20 605	20 724	20 741
Miasto Otwock	44 912	44 873	44 880	44 635	44 317

Tabela 3. Miejscowości (sołectwo/osiedle) w gminie wraz z liczbą mieszkańców (stan 2020 r.)⁷

Miejscowość (Sołectwo/Osiedle)	Liczba mieszkańców
Bolesławów	82
Boryszew	219
Czarnówka	282
Duchnów	760
Dziechciniec	481
Emów	330
Glinianka	1042
Góraszka	534
Izabela	320
Kąck	304
Kopki	190
Kruszowiec	81
Lipowo	354
Majdan	759
Malcanów	526

⁶ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

⁷ <https://tuwiazowna.pl/demografia/>, data dostępu: 14.08.2021 r., Uwaga: wskazana na stronie liczba wszystkich mieszkańców gminy Wiązowna wynosi 12 690 osób i różni się od danych podanych w Banku Danych Lokalnych GUS, tj. 13 330.



Michałowek	146
Pęcłin	490
Poręby	74
Radiówek	205
Rudka	51
Rzakta	487
Stefanówka	296
Wiązowna	2363
Wola Ducka	469
Wola Karczewska	336
Zagórze	38
Zakręt	1145
Żanęcin	325

Liczba mieszkańców gminy Wiązowna w 2020 r. wynosiła 13 330 osób, z czego kobiety stanowią prawie 51 proc. Na przestrzeni lat widoczny jest systematyczny wzrost populacji - w latach 2010-2020 wzrosła ona niemal o 23 pp. Podobny trend można dostrzec również w sąsiadujących gminach, z wyłączeniem miasta Otwock. Wpływ na to zjawisko ma w dużej mierze bliskość Warszawy oraz relatywnie niskie ceny działek i nieruchomości w gminie Wiązowna oraz okolicznych miejscowościach. Można założyć, że wzrost populacji będzie się utrzymał w najbliższych latach.

Tabela 4. Udział ekonomicznych grup wieku w strukturze ludności (w proc.) w latach⁸

Jednostka administracyjna	w wieku przedprodukcyjnym						w wieku produkcyjnym						w wieku poprodukcyjnym					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	18,0	17,9	18,0	18,1	18,1	18,2	62,4	61,8	61,2	60,6	60,0	59,5	19,6	20,2	20,8	21,4	21,9	22,3
MAZOWIECKIE	18,6	18,7	18,9	19,0	19,2	19,4	61,4	60,7	60,1	59,5	59,0	58,6	20,0	20,6	21,0	21,4	21,8	22,1
powiat otwocki	19,4	19,6	19,8	19,9	19,9	20,0	61,0	60,3	59,6	59,0	58,4	57,9	19,6	20,2	20,6	21,1	21,7	22,1
gmina Wiązowna	22,7	22,8	23,0	23,4	23,5	23,8	62,1	61,6	60,9	60,1	59,5	59,3	15,2	15,7	16,0	16,5	17,0	16,9

⁸ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



Oprócz wzrostu liczby mieszkańców widoczna jest również zmiana struktury ludności ze względu na wiek. Według danych na koniec 2020 roku 23,8 proc. mieszkańców gminy Wiązowna stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, 59,3 proc. – osoby w wieku produkcyjnym, natomiast 16,9 proc. – osoby w wieku poprodukcyjnym. W dłuższej perspektywie widać, że sukcesywnie rośnie udział osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w populacji, natomiast zmniejsza się odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym (tym samym zwiększa się współczynnik obciążenia demograficznego). Są to podobne trendy obserwowane w skali regionalnej i powiatowej, natomiast na poziomie ogólnopolskim można mówić o trwałej tendencji „starzenia się” społeczeństwa, która – według wszelkich dostępnych prognoz – ma charakter trwały i będzie kontynuowana w przyszłości. Podsumowując, zjawiska demograficzne w gminie są charakterystyczne dla większości gmin podwarszawskich i brak tutaj jakichś specyficznych elementów.

2.2. Gminne zasoby mieszkaniowe

Według informacji zawartych na stronie internetowej Zakładu Gospodarki Komunalnej w Wiązownie zasoby komunalne gminy to 13 lokali użytkowych oraz 13 lokali mieszkalnych o łącznej powierzchni 1 815,19 m. kw⁹. Natomiast dane zawarte w uchwalonym 31 maja 2016 r., „Wieloletnim Programie Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Wiązowna na lata 2016–2021” wskazują, że zasoby komunalne (mieszkalne) gminy to 15 lokali usytuowanych w następujących lokalizacjach:

- Pęcłin, ul. Radosna 75 - 4 lokale o pow. 136,2 m. kw. (stan techniczny zły),
- Malcanów, ul. Mazowiecka 55 - 2 lokale o pow. 68,94 m. kw. (stan techniczny bardzo dobry),
- Wiązowna, ul. Boryszewska 2 - 2 lokale o pow. 104,6 m. kw. (stan techniczny dobry),
- Wiązowna, ul. Lubelska 22 - 2 lokale (w tym jedno mieszkanie socjalne) o pow. 61,5 m. kw. (stan techniczny bardzo zły),
- Wiązowna, ul. Słoneczna 2A - 1 lokal o pow. 21,5 m. kw. (stan techniczny bardzo zły),

⁹ <https://zgk-wiazowna.pl/> data dostępu: 14.08.2021 r.



- Rzakta, ul. Wiejska 31 4 lokale o pow. 207,6 m. kw. (stan techniczny średni)¹⁰.

Uzupełniając powyższe dane warto wskazać, że w 2019 roku w gminie Wiązowna dostępne były ponad 352 mieszkania na 1000 mieszkańców, mniej niż w powiecie otwockim (384), województwie mazowieckim (432) i w całej Polsce (385). Należy jednak zaznaczyć, że wśród sąsiadujących gmin wiejskich wskaźnik ten jest wyraźnie wyższy¹¹. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę jest jedna z najwyższych (wyższa jest jedynie w mieście Józefów), a przeciętna liczba izb w jednym mieszkaniu w gminie Wiązowna jest najwyższa na tle danych ogólnopolskich, regionu, powiatu otwockiego i sąsiadujących gmin. Natomiast przeciętna liczba osób na jedną izbę jest zbliżona w porównaniu do danych dla powiatu otwockiego, województwa mazowieckiego, czy całej Polski¹².

2.3. Edukacja

W gminie Wiązowna w 2021 roku działają 4 przedszkola publiczne oraz 6 przedszkoli niepublicznych, w tym jedno połączone ze żłobkiem:

- Gminne Przedszkole “Pod Stumilowym Lasem” w Pęclinie, ul. Radosna 74,
- Gminne Przedszkole im. Misia Uszatka w Wiązownie, Osiedle Parkowe 17,
- Przedszkole “Leśna kraina” w Zakręcie, ul. Szkolna 13,
- Przedszkole w Woli Duckiej im. Pszczółki Mai, ul. Słoneczna 19,
- Niepubliczne przedszkole językowo-sportowe w Gliniance, ul. Heleny Kołodziejczyk 1,
- Przedszkole Niepubliczne “Zabawny Kącik”, ul. Napoleońska 47, Glinianka,
- Przedszkole Niepubliczne i Żłobek „Małe stóпки”, ul. Bażantowa 9, Wiązowna,
- Przedszkole Niepubliczne “Kangurek”, ul. Boryszewska 19, Wiązowna,
- Niepubliczne Przedszkole Językowe ul. Trakt Brzeski 75D, Zakręt,

¹⁰ <https://bip.wiazowna.pl/urzed,a,28461,program-gospodarowania-mieszkaniowym-zasobem-gminy-wiazowna-na-lata-2016-2021.html>

¹¹ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

¹² Tamże



- Niepubliczne Przedszkole terapeutyczne "Progress Place", Ul. Szkolna 18, Zakręt¹³.

Łącznie wychowaniem przedszkolnym w 2019 r. objęto 72 dzieci w wieku 3-6 lat¹⁴. W gminie Wiązowna istnieje również 5 szkół podstawowych, w tym 4 publiczne i 1 niepubliczna:

- Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Gliniance, ul. Napoleńska 1, Napoleńska 53a,
- Szkoła Podstawowa im. 1 Pułku Szwoleżerów Józefa Piłsudskiego w Malcanowie, ul. Mazowiecka 55,
- Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi im. Bohaterskich Lotników Polskich w Wiązownie, ul. Kościelna 20,
- Szkoła Podstawowa im. Cypriana Kamila Norwida w Zakręcie, ul. Szkolna 11,
- Dwujęzyczna Szkoła Podstawowa SMART SCHOOL, ul. Trakt Brzeski 75D, Zakręt.

Według danych zaczerpniętych ze sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. z języka polskiego, uzyskane przez uczniów miejscowych szkół były o prawie 3 pkt. proc. wyższe od wyników dla powiatu otwockiego, a także o ponad 5 pkt. proc. wyższe od średniej dla województwa mazowieckiego. W analogicznym okresie średnie wyniki z matematyki są nieco niższe w porównaniu z danymi dla powiatu otwockiego, natomiast wyższe od rezultatów regionalnych.

Ponadto w gminie funkcjonuje również: Zespół Szkół Specjalnych w Zagórz, działający przy Mazowieckim Centrum Neuropsychiatrii (obejmuje on przedszkole, szkołę podstawową, liceum ogólnokształcące, liceum ogólnokształcące dla dorosłych).

¹³ <https://tuwiazowna.pl/edukacja-kultura-2/#1510527174481-a7514ee7-947a> , data dost: 14.08.2021 r.

¹⁴ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.



2.4. Ochrona zdrowia

Niniejszy rozdział zawiera najważniejsze informacje z obszaru ochrony zdrowia. Poniżej zostało umieszczone zestawienie placówek medycznych, funkcjonujących w gminie.

Tabela 5. Placówki medyczne z siedzibą na terenie gminy Wiązowna¹⁵

Lp.	Nazwa placówki medycznej	ulica	miejscowość
1	Przychodnia - Zespołowa Praktyka Lekarzy Rodzinnych	ul. Lubelska 36	Wiązowna
2	Poradnia Lekarza Rodzinnego Ewa Śmigasiewicz	ul. Napoleońska 53	Glinianka
3	Szpital - Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o.	Zagórze	Wiązowna
4	Klinika Rehabilitacyjna Marianna	Trasa Lubelska 13	Majdan
5	Gabinet Stomatologiczny Danuta Wrześniewska	Napoleońska 54	Glinianka

Mieszkańcy Gminy Wiązowna mogą korzystać z usług lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, pediatry i lekarza ginekologa-położnika, jak również z opieki stomatologicznej. Dostęp do usług lekarzy-specjalistów (z wyłączeniem neuropsychiatrii) jest zapewniony na terenie sąsiadującego z gminą miasta Otwock – do największych placówek ochrony zdrowia należą Powiatowe Centrum Zdrowia w Otwocku (Szpital Powiatowy w Otwocku oraz przyszpitalna przychodnia specjalistyczna), Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny im. prof. Adama Grucy w Otwocku (wraz z przychodnią specjalistyczną), jak również Oddział Leczenia Uzależnień Szpitala Specjalistycznego MSWiA w Otwocku.

Według Banku Danych Lokalnych GUS w roku 2020 w powiecie otwockim funkcjonowało 13 przychodni POZ, podległych samorządowi terytorialnemu, przy czym jedna z nich jest zlokalizowana w gminie Wiązowna¹⁶.

Tabela 6. Liczba przychodni ogółem, praktyki lekarskie, przychodnie na 10 tys. ludności w roku 2020¹⁷

Jednostka terytorialna	przychodnie ogółem	praktyki lekarskie	przychodnie na 10 tys. ludności
Polska	21 496	4 048	6
Mazowieckie	3 097	256	6
m.st. Warszawa	1398	12	8

¹⁵ <https://tuwiazowna.pl/sluzba-zdrowia/> data dostępu: 14.08.2021 r.

¹⁶ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

¹⁷ Tamże



Gmina Sulejówek	4	0	2
Gmina Halinów	5	1	3
Gmina Mińsk Mazowiecki	3	0	2
Gmina Dębe Wielkie	2	1	2
powiat otwocki	51	2	4
Gmina Wiązowna	3	1	2
Gmina Celestynów	1	0	1
Gmina Kołbiel	1	0	1
Miasto Józefów	9	1	4
Miasto Otwock	29	0	7

Przedstawione dane wskazują, że dostęp do usług z obszaru ochrony zdrowia w gminie jest istotnie niższy od danych w kraju, regionu, powiatu otwockiego oraz sąsiadujących z gminą miast. Jednakże na tle sąsiadujących gmin wiejskich i miejsko-wiejskich dostęp ten jest podobny, a w niektórych przypadkach wyższy. Powyższe dane (gromadzone w ramach statystyki publicznej) ukazują niepełny obraz sytuacji, np. brakuje informacji na temat stanu personelu medycznego (liczby etatów przeliczeniowych lekarza, pielęgniarki lub położnej) w relacji do liczby mieszkańców oraz liczby zadeklarowanych pacjentów do poszczególnych jednostek ochrony zdrowia w przeliczeniu na populację. Ponadto nie wiemy, ilu mieszkańców korzysta z usług medycznych poza terenem gminy i odwrotnie – ilu mieszkańców sąsiednich jednostek administracyjnych korzysta z usług ochrony zdrowia na terenie gminy Wiązowna. Z pewnością obszar ochrony zdrowia powinien zostać objęty osobną analizą.

Tabela 7. Liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną w roku 2020¹⁸

Polska	3 174
Mazowieckie	3 314
m.st. Warszawa	2 980
Gmina Sulejówek	2 217
Gmina Halinów	5 479
Gmina Mińsk Mazowiecki	15 673
Gmina Dębe Wielkie	5 342
powiat otwocki	3 107
Gmina Wiązowna	6 665

¹⁸ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



Gmina Celestynów	3 900
Gmina Kołbiel	4 118
Miasto Józefów	2 074
Miasto Otwock	2 954

Powyższe dane wyraźnie wskazują, że mieszkańcy Gminy Wiązowna mają relatywnie najniższy dostęp do placówek aptecznych zarówno na tle wskaźników ogólnopolskich, regionalnych i powiatu otwockiego, ale również wśród sąsiadujących gmin.

2.5. Życie kulturalne, sport i oferta spędzania czasu wolnego

Za animowanie życia kulturalnego mieszkańców gminy odpowiada Gminny Ośrodek Kultury w Wiązownie wraz z prowadzoną przez niego siecią 16 świetlic wiejskich:

- Dom Kultury „Nad Świdrem” w Woli Karczewskiej,
- Świetlica w Boryszewie,
- Świetlica w Duchnowie,
- Świetlica w Dziechcińcu,
- Świetlica w Gliniance – Izba Regionalna (wyłączona z użytkowania),
- Świetlica w Góraszce,
- Świetlica „Pod Jaworem” w Izabeli,
- Świetlica w Kącku,
- Świetlica w Kopkach,
- Świetlica w Majdanie,
- Świetlica w Pęclinie,
- Świetlica w Radiówku,
- Świetlica w Rzakcie,
- Świetlica w Stefanówce,
- Świetlica w Woli Duckiej
- Świetlica w Żanęcinie
- Świetlica w Wiązownie



Gminy Ośrodek Kultury w Wiązownie działa od 2007 roku, a w 2019 roku przeniósł się do nowoczesnej siedziby zmodernizowanej przez władze samorządowe. W GOK organizowane są różnego rodzaju wydarzenia, spotkania, prowadzone są różnorodne zajęcia, tj. taniec, nauka gry na instrumentach, zajęcia plastyczne, fotograficzne. Część z nich jest również realizowana w świetlicach wiejskich¹⁹. Warto podkreślić, że liczba świetlic sukcesywnie wzrasta. W 2018 r. było ich 11, wobec 15 w 2020 roku.

Rolę animatora życia kulturalnego mieszkańców gminy pełni również Biblioteka Publiczna Gminy Wiązowna wraz z dwoma filiami posiada zbiory biblioteczne, w których gromadzone są również wydawnictwa regionalne, komplet numerów prasy lokalnej „Powiązania” oraz wycinki prasowe dotyczące gminy Wiązowna. W 2020 roku skorzystało z nich 2 126 czytelników, którzy wypożyczyli 24 831 księgozbiorów²⁰. Biblioteka organizuje również spotkania, wydarzenia kulturalne, np. czytanie dzieciom książek przez seniorów, warsztaty zachęcające do czytania po angielsku, spotkania autorskie z pisarzami i poetami. Uczestniczy także w różnego rodzaju akcjach ogólnopolskich, np. Narodowe Czytanie²¹. Ponadto na terenie gminy działa stowarzyszenie kulturalne „Więzy”.

Tabela 8. Wybrane wskaźniki dot. usług bibliotecznych w roku 2020²²

Jednostka terytorialna	ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej)	księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
Polska	4 424	3 267,6	128	15,8
Mazowieckie	5 231	3 226,9	143	14,1
m.st. Warszawa	6 770	3 732,2	197	13,1
Gmina Sulejówek	6 650	2 379,6	75	15,7
Gmina Halinów	8 219	1 936,9	85	12,2
Gmina Mińsk Mazowiecki	15 673	1 627,8	38	12,5
Gmina Dębe Wielkie	5 342	2 316,7	121	11,3
powiat otwocki	4 286	2 950,1	130	14,6
Gmina Wiązowna	4 443	2 762,9	161	11,7
Gmina Celestynów	5 851	2 249,7	67	14,9
Gmina Kołbiel	2 745	3 312,4	100	11,9

¹⁹ <https://www.gok-wiazowna.pl/>

²⁰ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

²¹ <https://bibliotekawiazowna.pl/> data dostępu: 14.08.2021 r.

²² Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



Miasto Józefów	10 371	3 263,1	132	21,7
Miasto Otwock	4 432	2 811,5	144	13,4

Mieszkańcy Gminy Wiązowna mają relatywnie dobry dostęp do placówek bibliotecznych. Jest on podobny lub wyższy wobec sąsiadujących gmin (z wyłączeniem gminy Kołbiel) oraz prezentuje podobny poziom dla kraju oraz powiatu otwockiego, ale już znacząco wyższy dla regionu. Jednakże dostępność do księgozbiorów bibliotek jest już niższy wobec wskaźników dla kraju, regionu, czy powiatu otwockiego. W gminie jest również relatywnie dużo czytelników na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten jest wyższy dla kraju, regionu, powiatu otwockiego oraz sąsiadujących gmin, z wyłączeniem m.st. Warszawy. Paradoksalnie jednak poziom wypożyczeń jest jeden z najniższych w tej grupie jednostek samorządowych.

Tabela 9. Wybrane wskaźniki dot. usług kulturalnych w roku 2020²³

Jednostka terytorialna	koła, kluby, sekcje	członkowie kół, klubów, sekcji	członkowie grup artystycznych - w tym dzieci i młodzież szkolna
Polska	24 125	466 305	261 329
Mazowieckie	3 398	71 835	43 730
m.st. Warszawa	1 324	27 892	16 082
Gmina Sulejówek	bd	bd	bd
Gmina Halinów	6	66	66
Gmina Mińsk Mazowiecki	bd	bd	bd
Gmina Dębe Wielkie	6	68	54
powiat otwocki	113	3 148	1 002
Gmina Wiązowna	13	227	208
Gmina Celestynów	30	489	288
Gmina Kołbiel	bd	bd	bd
Miasto Józefów	24	1 552	174
Miasto Otwock	16	391	143

Powyższe dane potwierdzają, że mieszkańcy Gminy Wiązowna są przeciętnie aktywni w sferze kultury. Świadczy o tym liczba kół, klubów i sekcji kulturalnych, a także ich członków, jak również osób z różnych grup wiekowych, działających w ramach lokalnych grup artystycznych.

²³ Tamże



W Gminie Wiązowna możliwe jest również uprawianie aktywności sportowej i rekreacyjnej. Funkcjonują trzy kluby sportowe - Klub Sportowy ADVIT Wiązowna, Klub Sportowy Glinianka, Klub Sportowy LUKS Rzakta - organizujące treningi piłki nożnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Ponadto na terenie Gminy Wiązowna prowadzony jest przez osobę fizyczną Klub Sportowy Zakręt, posiadający nowoczesny kompleks sportowy, m.in. dwie całoroczne hale tenisowe z nawierzchnią z wielofunkcyjnej trawy syntetycznej. Klub prowadzi zajęcia z tenisa, squasha, speed badminton, Aerial Silk, TRX, pilates, jogi, pole dance, parkouru dla różnych grup wiekowych. Organizuje także zajęcia sportowe dla przedszkolaków, zabawy terenowe, wycieczki oraz imprezy okolicznościowe na sportowo²⁴.

W gminie funkcjonują (lub prowadzą działania) również inne kluby i organizacje sportowe, w tym:

- Gminny Klub Tenisa Stołowego Wiązowna,
- Uczniowski Klub Sportowy „Smoki”,
- Uczniowski Klub Sportowy „Wiąz”,
- Uczniowski Klub Sportowy „Zakręt”,
- KS Aerial „Zakręt”,
- Team „Zabiegane Dni” z Józefosławia.

2.6. Przedsiębiorczość i lokalny rynek pracy

W tym rozdziale zostały zaprezentowane kluczowe informacje dla sfery gospodarczej oraz rynku pracy w gminie.

Tabela 10. Wybrane wskaźniki aktywności gospodarczej mieszkańców w roku 2020²⁵

Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców
Polska	1 219	869
Mazowieckie	1 636	1 067
m.st. Warszawa	2 649	1 462
Gmina Sulejówek	1 487	1 179

²⁴ <https://kszakret.pl/> data dostępu: 14.08.2021 r.

²⁵ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



Gmina Halinów	1 201	1 012
Gmina Mińsk Mazowiecki	943	812
Gmina Dębe Wielkie	1 054	905
powiat otwocki	1 365	1 051
Gmina Wiązowna	1 570	1 161
Gmina Celestynów	1 010	790
Gmina Kołbiel	724	580
Miasto Józefów	1 872	1 445
Miasto Otwock	1 488	1 135

Aktywność gospodarcza w gminie Wiązowna jest relatywnie wysoka. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności jest wyższa od wskaźników ogólnopolskich, powiatu otwockiego oraz sąsiednich gmin. Wyjątkiem jest miasto Józefów oraz m.st. Warszawa. Podobna sytuacja jest w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W tym wypadku wyższe wskaźniki notowane są jedynie dla miasta Józefów, m.st. Warszawa oraz gminy Sulejówek. Wpływ na aktywność gospodarczą mają niewątpliwie również same działania samorządu gminy Wiązowna. Organizuje on cykliczne wydarzenie pn. Forum Gospodarcze Gminy Wiązowna. W 2020 r. odbyła się już X edycja Forum. Pozwala ono na wymianę doświadczeń, dyskusje, wypracowanie nowych pomysłów oraz współpracy pomiędzy przedsiębiorcami i samorządem. Od 2015 r. Gmina organizuje także konkurs „Złote Wiązy”, który pozwala na uhonorowanie najlepszych przedsiębiorców z terenu gminy Wiązowna oraz tych, którzy wyróżniają się w swojej działalności społecznej.

Tabela 11. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w proc.)²⁶

Jednostka terytorialna	2017	2018	2019	2020
POLSKA	6,6	5,8	5,2	6,2
MAZOWIECKIE	5,6	4,9	4,4	5,2
powiat otwocki	4,9	4,1	3,7	4,9

Informacje dotyczące stopy bezrobocia rejestrowanego dostępne są jedynie na poziomie powiatów, dlatego nie można zaprezentować danych dla poszczególnych gmin, w tym Gminy Wiązowna. Stopa bezrobocia rejestrowanego dla powiatu otwockiego jest

²⁶ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



niższa od wskaźników dla kraju i regionu. Jednocześnie należy zauważyć widoczną poprawę na rynku pracy na przestrzeni lat 2017-2019. Tendencja ta uległa odwróceniu w roku 2020, co w głównej mierze zostało spowodowane pandemią COVID-19.

Tabela 12. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych²⁷

Jednostka terytorialna	2017	2018	2019	2020
Polska	1 081 746	968 888	866 374	1 046 432
Mazowieckie	154 068	136 545	123 208	146 375
m.st. Warszawa	26 056	19 382	17 367	24 403
Gmina Sulejówek	245	252	210	324
Gmina Halinów	277	247	223	335
Gmina Mińsk Mazowiecki	290	287	255	356
Gmina Dębe Wielkie	170	157	158	227
powiat otwocki	2 399	2 008	1 804	2 380
Gmina Wiązowna	202	184	164	227
Gmina Celestynów	216	182	158	220
Gmina Kołbiel	113	86	84	113
Miasto Józefów	356	298	269	351
Miasto Otwock	992	827	748	981

W roku 2020 w gminie Wiązowna liczba zarejestrowanych bezrobotnych wyniosła 227, w tym 100 kobiet i 127 mężczyzn. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Otwocku na koniec roku 2020 w powiecie otwockim zarejestrowanych było 2380 bezrobotnych, w tym 1107 kobiet (47 proc.), a także 370 osób z prawem do zasiłku (16 proc. zarejestrowanych bezrobotnych). W grupie zarejestrowanych bezrobotnych w powiecie otwockim najczęściej występują długotrwale bezrobotni (1055 osób, co stanowi 44 proc.), osoby powyżej 50. roku życia (715 osób, 30 proc.) oraz osoby do 30. roku życia (501 osób, 21 proc.)²⁸.

²⁷ Tamże

²⁸ Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Otwocku



2.7. Bezpieczeństwo publiczne

Poniżej zostały przedstawione dane dotyczące poziomu bezpieczeństwa w gminie Wiązowna.

Tabela 13. Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców²⁹

Jednostka terytorialna	ogółem				przestępstwa stwierdzone przez policję ogółem na 1000 mieszkańców			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
POLSKA	753 963	768 049	796 557	765 408	19,62	19,99	20,75	19,96
MAZOWIECKIE	103 962	112 798	114 957	110 260	19,35	20,92	21,24	20,31
powiat otwocki	1 883	1 899	1 836	2 298	15,24	15,33	14,78	18,46

Powyższe dane wskazują liczbę przestępstw stwierdzonych przez policję w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Gromadzone są one przez instytucje statystyki publicznej z dokładnością do powiatu. Pokazują one, że wskaźnik przestępstw jest niższy w porównaniu do danych ogólnopolskich i regionalnych. Widoczny jest również relatywnie duży wzrost przestępstw stwierdzonych przez policję w przeliczeniu na populację w 2020 roku. Jest to tendencja odwrotna w stosunku do regionu i kraju.

2.8. Analiza problemów społecznych, pomoc społeczna i korzystanie ze wsparcia

Kolejny rozdział zawiera najważniejsze informacje na temat sfery pomocy społecznej i występowania problemów społecznych w gminie. Jednostką odpowiedzialną za pomoc społeczną i rozwiązywanie problemów społecznych w gminie, od dnia 3 maja 2021 roku, jest Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna (CUS). Wcześniej tę rolę pełnił Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiązownej (GOPS). Zadania CUS określa statut przyjęty uchwałą nr 38.XXXII.2021 z dnia 30 marca 2021 roku Rady Gminy Wiązowna. Głównym celem działalności Centrum jest zaspokajanie potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych oraz koordynacji tych usług. Do zadań CUS należą:

²⁹ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



- zadania, o których mowa w art. 13 ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych,
- zadania w tym usługi społeczne - realizowane dotychczas przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiązownie oraz nierealizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wiązownie do dnia utworzenia Centrum zadania z zakresu: ochrony i promocji zdrowia oraz wspierania rodziny,
- wybrane zadania z zakresu: polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, kultury, kultury fizycznej i turystyki, pobudzania aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwa, ochrony środowiska, reintegracji zawodowej i społecznej³⁰.

W roku 2020 GOPS udzielił świadczeń przyznanych w ramach zadań zleconych i zadań własnych (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) 800 osobom, z 413 rodzin. Pracownicy socjalni w ramach wyłącznie pracy socjalnej udzielili wsparcia 386 osobom z 225 rodzin. Należy wskazać, że liczba osób oraz rodzin korzystających ze wsparcia GOPS na przestrzeni 4 lat sukcesywnie spada. W 2017 roku udzielono świadczeń 995 osobom z 451 rodzin i odpowiednio w 2018 roku 923 i 488, a w 2019 roku 889 i 425³¹.

Tabela 14. Powody przyznania pomocy społecznej rodzinie w latach 2017-2020 r.³²

POWODY UDZIELANIA POMOCY	2017	2018	2019	2020
ALKOHOLIZM	77	68	59	61
BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH	49	47	40	26
BEZROBOCIE	69	50	54	53
NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ	144	128	101	108
UBÓSTWO	167	126	112	99
POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA	31	25	15	16
PRZEMOC W RODZINIE	24	28	52	48
BEZDOMNOŚĆ	7	12	5	6

³⁰ Statut Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna

³¹ Sprawozdanie z Działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wiązownie za 2020 rok

³² Tamże



W latach 2017-2020 do najważniejszych powodów korzystania z pomocy społecznej należały: ubóstwo, niepełnosprawność i alkoholizm. Warto podkreślić, że liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej na przestrzeni ostatnich 4 lat spada, choć w niewielkim stopniu wzrosła w 2020 roku. Wyjątkiem jest przemoc w rodzinie – w latach 2019-2020 nastąpił niemal dwukrotny wzrost wobec dwóch lat wcześniejszych.

W ramach pomocy społecznej GOPS w 2020 r. wydał łącznie 585 decyzji administracyjnych świadczenia rodzinne i fundusz alimentacyjny oraz 906 decyzji administracyjnych w zakresie realizowanych poniżej zadań:

- 18 decyzji z zakresu zasiłku stałego,
- 151 decyzji przyznających zasiłek okresowy,
- 141 decyzji przyznających zasiłek celowy,
- 39 decyzji przyznających zasiłek celowy specjalny,
- 256 decyzji przyznających pomoc finansową na zakup posiłku lub żywności w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu”,
- 76 decyzji w sprawie posiłku w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu”,
- 19 decyzji przyznających prawo do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- 18 decyzji w sprawie domów pomocy społecznej, w tym 1 kierującą,
- 2 decyzje kierujące do Krajowego Ośrodka Mieszkalno-Rehabilitacyjnego w Dąbku dla osób chorych na stwardnienie rozsiane,
- 68 decyzji w sprawie przyznania i zmian usług opiekuńczych,
- 1 decyzję przyznającą specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- 12 decyzji z zakresu korzystania z Klubu „Senior+” w Woli Karczewskiej,
- 45 decyzji z zakresu korzystania z Dziennego Domu „Senior +” w Woli Karczewskiej,
- 60 decyzji w sprawie korzystania ze Środowiskowego Domu Samopomocy w Radiówku.



Ponadto w 2020 roku z usług Domu Pomocy Społecznej korzystało 10 mieszkańców gminy, a kwota wydatkowana na ten cel wyniosła 262 205,75 zł. GOPS w ramach wspierania rodzin i systemu pieczy zastępczej w 2020 roku wspierał 7 dzieci z 6 rodzin przebywających w rodzinach zastępczych na łączną kwotę 26 582,23 zł oraz 3 dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na łączną kwotę 9 500,57 zł. GOPS zatrudniał również 2 asystentów, z czego jeden w ramach Programu Asystent Rodziny i Koordynator Rodzinnej Pieczy Zastępczej, natomiast drugi był zatrudniony i finansowany ze środków UE w ramach Projektu Bezpieczna „Przystań”. Wsparciem asystentów rodziny objęto 16 rodzin, w tym 39 dzieci. GOPS realizuje również wieloletni rządowy program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023. Program ten skierowany jest do mieszkańców gminy, w zakresie przyznawania gorącego posiłku dla dzieci w placówkach edukacyjnych, gorącego posiłku dla osób starszych w domach oraz pomocy finansowej na zakup posiłku lub żywności. W celu realizacji programu i zwiększenia możliwości udzielania wsparcia większej liczbie mieszkańców Uchwałą Nr 112.XII.2019 Rady Gminy Wiązowna z dnia 27 sierpnia 2019 wprowadzono podwyższenie kryterium uprawniającego do przyznania nieodpłatnej pomocy w formie świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności do 150 proc. kryterium dochodowego oraz określenia zasad zwrotu wydatków na świadczenia w formie posiłku albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Dodatkowo Uchwałą Nr 23.V.2019 Rady Gminy Wiązowna z dnia 26 lutego 2019 r. został przyjęty wieloletni program osłonowy „Pomoc Gminy w zakresie dożywiania”, który umożliwia udzielenie dziecku pomocy w formie gorącego posiłku na wniosek dyrektora (pomoc ta nie wymaga przeprowadzenia wywiadu środowiskowego i wydania decyzji administracyjnej). W 2020 roku programem „Posiłek w szkole i w domu” objęto ogółem 240 osób w tym 105 dzieci. Z pomocy w formie gorącego posiłku skorzystało 68 dzieci i 15 osób dorosłych, natomiast z pomocy finansowej skorzystały 202 osoby z 91 rodzin. Koszt realizacji programu wyniósł 143 493,00 zł., z tego na pomoc w formie gorącego posiłku wydatkowano kwotę 23 493,00 zł. GOPS realizuje również usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Tą formą wsparcia objęto 34 osoby z 32 rodzin na łączną kwotę 250 920 zł. Dodatkowo w ramach specjalistycznych usług opiekuńczych objęto jedno dziecko, któremu udzielono



wsparcie polegające na uczeniu i rozwijaniu umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania (7 000 zł). W Gminie działa również Zespół Interdyscyplinarny, który prowadzi koordynację działań podmiotów oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. M.in. przeprowadzono 57 konsultacji w formie indywidualnego wsparcia dla 10 osób doznających zjawiska przemocy oraz zagrożonych występowaniem przemocy, a 134 osoby objęto wsparciem w formie pracy socjalnej³³.

GOPS/CUS realizował także różnego rodzaju programy, projekty. W 2020 roku były to m.in. Program „Wspieraj Seniora”, Program „Dobry Start” 300+, Projekt Bezpieczna „Przystań” (pomoc dla dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcjami), Projekt „Mam pomysł na siebie” (wzrost aktywności społecznej), brał udział w lokalnej kampanii „Biała Wstążka”, „Liderzy Kooperacji” (udział w projekcie realizowanym przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej).

Gmina prowadzi 4 świetlice środowiskowe – placówki wsparcia dziennego, które realizowane są w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W zajęciach w świetlicach uczestniczyła łącznie grupa 90 dzieci. Ogólny koszt utrzymania czterech świetlic w 2020 roku wyniósł 148 495,40 zł., z tego kwota 107 858,79 zł. stanowiła dofinansowanie w ramach Projektu Bezpieczna „Przystań”. W gminie działa również „Grupa podwórkowa” - 12-to osobowa grupa młodzieży funkcjonująca również jako placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie wychowawcy podwórkowego – oraz klub Młodzieżowy kierujący wsparcie do 24 uczestników w wieku 15-20 lat. Dla osób starszych działa, od 2018 roku, Klub „Senior+” dysponujący 24 miejscami dla osób w wieku 60+. CUS współpracuje również z lokalnymi organizacjami pozarządowymi w realizacji działań z zakresu m.in. przeciwdziałania alkoholizmowi, wsparcia osób z niepełnosprawnością. W 2020 roku było to 6 organizacji³⁴.

Poniżej prezentujemy dane na temat korzystania z pomocy społecznej w szerszym kontekście, tj. w ujęciu porównawczym.

³³ Tamże

³⁴ Tamże



Tabela 15. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności³⁵

Jednostka terytorialna	2017	2018	2019
Polska	568	513	463
Mazowieckie	485	436	386
m.st. Warszawa	249	223	190
Gmina Sulejówek	362	319	304
Gmina Halinów	437	394	289
Gmina Mińsk Mazowiecki	316	281	286
Gmina Dębe Wielkie	503	472	395
powiat otwocki	359	334	307
Gmina Wiązowna	517	385	365
Gmina Celestynów	346	306	184
Gmina Kołbiel	224	218	215
Miasto Józefów	230	206	168
Miasto Otwock	397	382	401

Dane zamieszczone w powyższej tabeli obejmują zasięg korzystania z pomocy społecznej, a więc udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności. Wskaźnik dla gminy Wiązowna jest wyraźnie wyższy wobec większości sąsiadujących gmin, z wyłączeniem gminy Dębe Wielkie. Jest on porównywalny dla regionu, ale jest niższy dla kraju. Tym samym udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności w gminie Wiązowna należy uznać za wysoki.

Tabela 16. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej³⁶

Jednostka terytorialna	2017	2018	2019
Polska	956 149	896 157	825 006
Mazowieckie	115 122	107 104	96 694
m.st. Warszawa	26 267	24 199	20 186
Gmina Sulejówek	376	359	348
Gmina Halinów	281	270	205
Gmina Mińsk Mazowiecki	214	209	218
Gmina Dębe Wielkie	227	217	186
powiat otwocki	2 312	2 205	2 127
Gmina Wiązowna	284	233	217
Gmina Celestynów	170	159	113
Gmina Kołbiel	89	84	81
Miasto Józefów	233	207	183
Miasto Otwock	1 098	1 070	1 133

³⁵ Bank Danych Lokalnych GUS

³⁶ Bank Danych Lokalnych GUS



Dane prezentowane w powyższej tabeli zawierają rzeczywistą liczbę gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Gospodarstwo domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej, to takie, które otrzymało pomoc pieniężną, rzeczową lub w formie usług (za pośrednictwem ŚOPS) zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów wymienionych w artykule 7. ww. ustawy, a w przypadku świadczeń pieniężnych podstawowym warunkiem ich przyznania jest kryterium dochodowe. W roku 2019 w gminie Wiązowna z tego rodzaju wsparcia finansowego skorzystało 217 gospodarstw domowych.

Poniżej prezentujemy opracowaną na podstawie wyników badania ankietowego hierarchię najważniejszych problemów społecznych gminy, zebranych na podstawie odpowiedzi na pytanie zamknięte (z wykorzystaniem kafeterii odpowiedzi).

Wykres 17. Najważniejsze problemy społeczne gminy³⁷



³⁷ Na podstawie badania ankietowego CAWI, N=236, realizowanego na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.



Badani mieszkańcy gminy Wiązowna jako najważniejszy problem społeczny uznali alkoholizm, nadużywanie alkoholu, niski poziom partycypacji i aktywności społecznej, negatywne trendy demograficzne (zwiększanie się udziału seniorów w populacji, samotność). Warto zaznaczyć, że przestęczość pospolitą (np. kradzieże) najczęściej wskazują mieszkańcy północnej części gminy (35 proc.). Należy dodać, że respondenci mogli zaznaczyć maksymalnie 3 najważniejsze problemy społeczne gminy, zatem powyższe odsetki nie sumują się do 100 proc³⁸.

7 proc. badanych sądzi, że w gminie Wiązowna występują miejsca szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych. Szczególnie warto podkreślić, że ich rozpoznawanie nie jest istotnie statystycznie powiązane ze zmiennymi społeczno-demograficznymi, w tym z miejscem zamieszkania (sołectwem czy osiedlem).

Najczęściej wskazywane miejsca o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych to³⁹:

- Glinianka – 6 wskazań,
- Zakręt (w tym ul. Kościelna) – 3 wskazania,
- Duchnów – 1 wskazanie,
- Poręby – 1 wskazanie,
- Pęclicin – 1 wskazanie,
- Wola Ducka – 1 wskazanie,
- jest wiele takich miejsc – 1 wskazanie,
- sołectwa – 1 wskazanie,
- ulice po zmroku – 1 wskazanie⁴⁰.

³⁸ Tamże

³⁹ Informacje te zostały zebrane na podstawie odpowiedzi na pytanie otwarte, które charakteryzują się silnym rozproszeniem i zróżnicowanym poziomem szczegółowości, co wynika ze specyfiki narzędzia. Na etapie pracy z danymi udzielone odpowiedzi zostały zakodowane i przyporządkowane do ogólnych kategorii, które mogą być prezentowane w ujęciu statystycznym.

⁴⁰ Na podstawie badania ankietowego CAWI, N=236, realizowanego na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.

Tabela 18. Ocena jakości różnych usług społecznych w gminie Wiązowna⁴¹

	Jakość oferty przedszkoli	Jakość oferty szkół podstawowych	Jakość oferty dla seniorów	Jakość usług pomocy społecznej	wspieranie rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej	Jakość oferty kulturalnej (np. zajęcia, wydarzenia kulturalne)	Jakość usług dla osób z niepełnosprawnościami	wznacanie aktywności społecznej mieszkańców	Jakość oferty sportowo-rekreacyjnej	Jakość oferty w obszarze spędzania czasu wolnego	Jakość usług dla osób bezrobotnych, aktywizacja zawodowa	Jakość usług ochrony zdrowia	działania na rzecz promocji zdrowia	Jakość oferty żłobków	dostępność i stan mieszkań komunalnych i socjalnych
bardzo dobrze (5)	29%	30%	28%	14%	9%	11%	11%	6%	7%	7%	9%	8%	4%	3%	1%
raczej dobrze (4)	38%	36%	31%	31%	30%	42%	26%	35%	34%	33%	9%	18%	15%	10%	3%
średnio, ani źle, ani dobrze (3)	15%	21%	18%	21%	25%	30%	21%	32%	34%	32%	33%	38%	47%	17%	25%
raczej źle (2)	3%	4%	4%	3%	4%	9%	11%	9%	13%	16%	9%	20%	13%	18%	15%
bardzo źle (1)	1%	0%	1%	3%	2%	1%	5%	3%	2%	3%	8%	8%	6%	15%	15%
nie wiem, trudno powiedzieć	15%	9%	17%	28%	31%	7%	27%	15%	11%	10%	32%	8%	15%	37%	41%
DOBRZE	67%	66%	60%	45%	39%	52%	37%	40%	40%	40%	18%	26%	19%	12%	4%
ŹLE	4%	4%	5%	6%	6%	11%	15%	13%	14%	19%	17%	28%	20%	34%	30%
średnia w skali 1-5	4,07	3,99	3,99	3,7	3,58	3,55	3,38	3,35	3,34	3,28	3,03	2,97	2,97	2,46	2,34

Ankietowani mieszkańcy oceniali jakość usług społecznych w wyszczególnionych obszarach, posługując się skalą od 1 do 5. Należy podkreślić, że trzy z omawianych obszarów uzyskały średnią ocenę, zbliżoną do kategorii nr 4 („raczej dobrze”). Badani mieszkańcy gminy Wiązowna formułują relatywnie wysokie oceny jakości usług edukacyjnych (przedszkoli i szkół podstawowych, w odniesieniu do drugiej z wymienionych kategorii najbardziej krytyczne opinie formułują osoby, w których gospodarstwach domowych współzamieszkują dzieci i młodzież w wieku 7-15 lat). Wysokie oceny zyskała również oferta dla seniorów (najbardziej pozytywne opinie formułują osoby w wieku 60-74 lat: 85 proc. ocen pozytywnych w tej grupie, średnia E=4,33), a także usługi z obszaru pomocy społecznej. Najwięcej wątpliwości budzi jakość oraz dostępność mieszkań komunalnych i socjalnych oraz dostępność i jakość usług żłobków (najbardziej krytyczne

⁴¹ Tamże



oceny formułują osoby w wieku 30-49 lat, w tej grupie wiekowej odnotowano blisko połowę ocen negatywnych), ponadto relatywnie niskie oceny formułowano względem usług ochrony zdrowia (najwyższe oceny wśród najmłodszych oraz najstarszych uczestników badania), a także działań na rzecz promocji zdrowia i zdrowego trybu życia. Dodajmy, że jakość oferty kulturalnej najbardziej krytycznie postrzegają trzydziestolatkowie, natomiast możliwości spędzania czasu wolnego oraz ofertę sportowo-rekreacyjną w największym stopniu doceniają osoby w wieku 15-19 lat (ostatni z wymienionych obszarów zyskuje najbardziej krytyczne oceny wśród czterdziestolatków).

Tabela 19. Preferowane działania w sferze społecznej w okresie najbliższego roku⁴²

poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług ochrony zdrowia	49%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług w obszarze sportu i rekreacji	38%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług spędzania czasu wolnego	36%
zwiększenie udziału w życiu społecznym i aktywności społecznej mieszkańców	29%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług kulturalnych	29%
wspieranie osób i grup doświadczających biedy i ubóstwa	29%
integracja i aktywizacja społeczna mieszkańców	26%
integracja „starych” i „nowych” mieszkańców gminy	22%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług dla osób z niepełnosprawnościami	18%
budowa i remonty mieszkań socjalnych	18%
budowa i remonty mieszkań komunalnych	17%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług miejscowych szkół	17%
integracja międzypokoleniowa	16%
zapobieganie przemocy w rodzinie	16%
profilaktyka uzależnień	14%
zapewnienie osobom potrzebującym dostępu do mieszkań chronionych/wspieranych	12%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług dla osób LGBT	12%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług dla seniorów	10%
działania na rzecz bezrobotnych i innych osób w trudnej sytuacji na rynku pracy	10%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług dla imigrantów	5%
poszerzenie oferty i zwiększenie dostępu do usług miejscowych przedszkoli	5%

Respondenci mogli wymienić maksymalnie 5 kierunków działań, które – ich zdaniem – powinny zostać zrealizowane w gminie Wiązowna w okresie najbliższego roku, licząc od

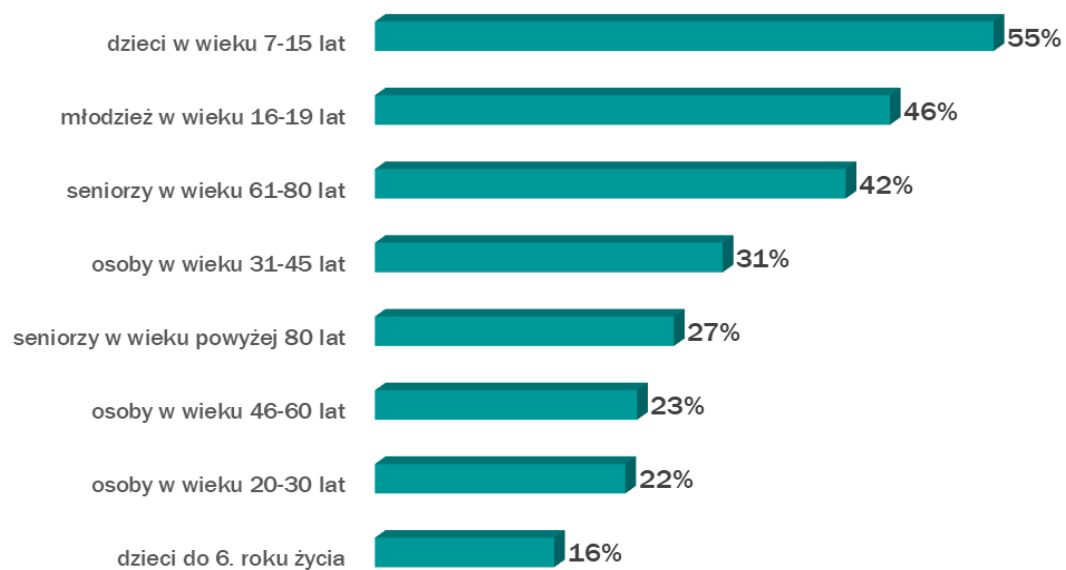
⁴² Tamże



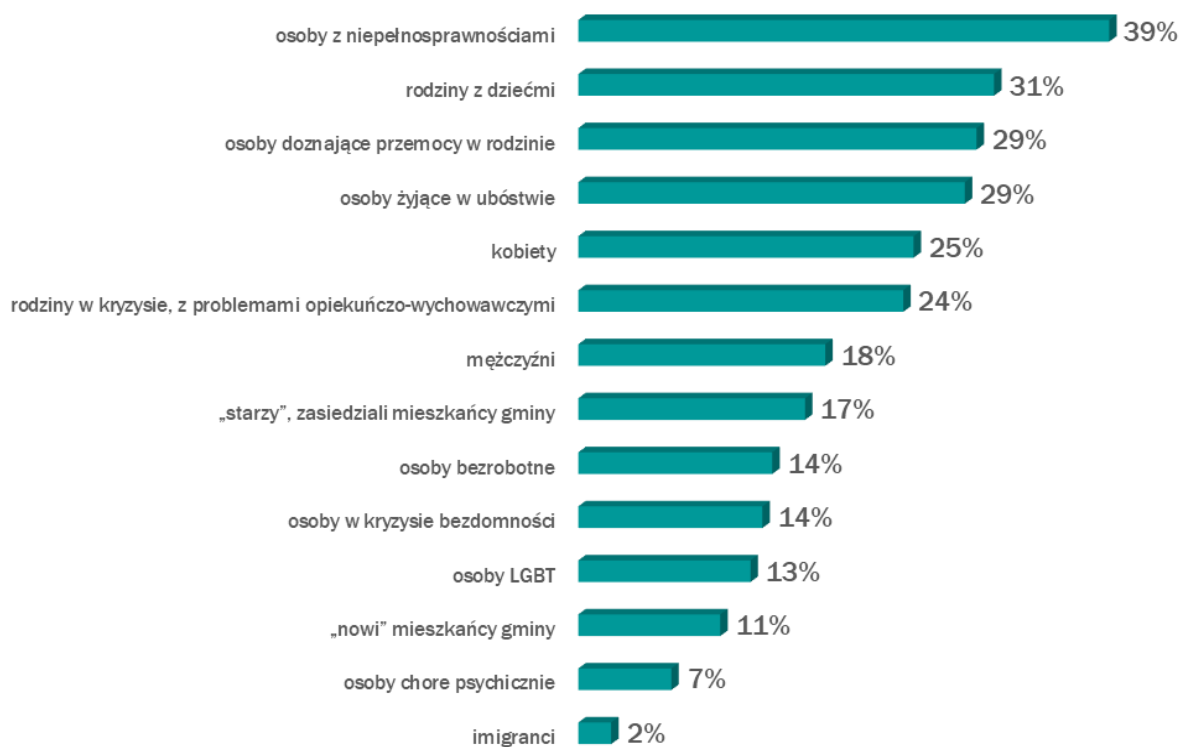
daty realizacji pomiaru. Ankietowani w największym stopniu oczekują poprawy dostępności oraz jakości usług ochrony zdrowia. Zdecydowanie częściej są to kobiety (62 proc.) w porównaniu z mężczyznami (35 proc.), ponadto wysoki rezultat odnotowano wśród osób, które wiążą przyszłość – swoją i swojej rodziny – z gminą Wiązowna (53 proc.). Na tę sferę życia w największym stopniu zwracają uwagę osoby zamieszkujące w centralnej części gminy (60 proc.). Wysokie pozycje w rankingu zajęły działania na rzecz poszerzenia oferty spędzania czasu wolnego (tego rodzaju przekonanie podzielają przede wszystkim osoby zamieszkujące w gminie Wiązowna od 3 lat lub krócej – 65 proc.), w tym możliwości uprawiania sportu i rekreacji (najczęściej: respondenci z wykształceniem wyższym – 45 proc., osoby posiadające stałą pracę – 49 proc., a także ankietowani pozytywnie oceniający kondycję ekonomiczną swoich gospodarstw domowych – 54 proc.) oraz rozwoju kultury. W opinii badanych duże znaczenie mają również przedsięwzięcia na rzecz pobudzania aktywności mieszkańców i partycypacji w życiu lokalnej wspólnoty, a także działania o charakterze integracyjnym (w tym łączące „starych” i „nowych” mieszkańców gminy). Ponadto wysoką pozycję zajęły działania na rzecz osób doświadczających biedy i ubóstwa. W przypadku usług miejscowych przedszkoli można mówić o wysokim stopniu zaspokojenia potrzeb, zatem nie zaskakuje, że obszar ten znalazł się na ostatnim miejscu w rankingu. Dodajmy, że powyższy rozkład powinien być interpretowany w sposób umiejętny, zwłaszcza, że odniesienie się do części poruszanych zagadnień wymagało wysokiego poziomu refleksyjności, a nawet wiedzy eksperckiej. Warto pamiętać, że powyższe zestawienie jest oparte na deklaracjach i subiektywnych ocenach uczestników badania.



Wykres 20. Do jakich grup (wiekowych) mieszkańców powinny być kierowane usługi społeczne?⁴³



Rysunek 21. Do jakich grup mieszkańców powinny być kierowane usługi społeczne?⁴⁴



⁴³ Tamże

⁴⁴ Tamże



Co do zasady, usługi społeczne mają być kierowane do społeczności lokalnej, a więc do różnych grup mieszkańców. Respondenci odpowiadali na pytania o preferowane grupy odbiorców, do których w szczególności powinny być adresowane usługi społeczne w gminie Wiązowna. Jeśli chodzi o grupy wieku, najczęściej wymieniano w tym kontekście dzieci w wieku 7-15 lat, a także młodzież w wieku lat 16-19, ponadto liczna grupa badanych widzi potrzebę realizacji usług skierowanych do seniorów. Najczęściej wskazywano dzieci w wieku do lat 6, co może być kolejną przesłanką, świadczącą o wysokim poziomie zaspokojenia potrzeb najmłodszych mieszkańców gminy. W przypadku grup kategoryalnych badani najczęściej wymieniali osoby z niepełnosprawnościami, następnie – rodziny z dziećmi, dalej – osoby doświadczające przemocy w rodzinie, osoby żyjące w ubóstwie, rodziny w kryzysie, jak również kobiety. Warto wspomnieć, że odpowiadając na dwa powyższe pytania respondenci mogli wymienić nie więcej niż 3 najważniejsze odpowiedzi.

2.9. Ocena jakości życia w gminie Wiązowna

Pojęcie jakości życia nie jest jednoznacznie zdefiniowane w naukach społecznych. W tym miejscu można przywołać wiele sposobów ujęcia tego terminu, które dość znacznie się różnią (choć nie zawsze są wzajemnie sprzeczne), np. nieco inne podejście do tego zagadnienia prezentują socjologowie, psychologowie, ekonomiści, przedstawiciele nauk medycznych czy specjaliści z obszaru polityki społecznej. Na potrzeby tego opracowania można przyjąć, że pomiar jakości życia oznacza próbę odpowiedzi na pytanie o poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego (w ujęciu porównawczym), a także ocenę zadowolenia z życia – w różnych aspektach, w tym w odniesieniu do działalności władz samorządowych i stopnia zaspokajania potrzeb lokalnych (np. poprzez świadczenie usług publicznych). Z jednej strony może oznaczać próbę poszukiwania możliwie obiektywnych wskaźników jakości życia (tj. na podstawie danych zastanych), z drugiej – odwołanie się do subiektywnych przekonań mieszkańców (mierzonych na podstawie badań deklaracyjnych).



Tabela 22. Ocena jakości życia w gminie (w proc.)⁴⁵

bardzo wysoka (5)	6%
raczej wysoka (4)	37%
średnia, ani wysoka, ani niska (3)	50%
raczej niska (2)	6%
bardzo niska (1)	1%
WYSOKA	43%
NISKA	7%
Średnia w skali 1-5	3,41

Badanie ankietowe zrealizowane na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” wskazuje, że połowa mieszkańców jest zdania, że jakość życia w gminie utrzymuje się na średnim, przeciętnym poziomie. 43 proc. badanych uważa, że jakość życia jest wysoka, natomiast kolejnych 7 proc. jest przeciwnego zdania. Średnia wynosi 3,41, co jest równoznaczne z opinią zbliżoną do środkowej kategorii w skali pięciostopniowej (powyższa ocena jest zbliżona do wyników innych, podobnych badań, realizowanych przez LBS). O wysokiej jakości życia najczęściej przekonane są osoby zadowolone z relacji sąsiedzkich (47 proc. pozytywnych ocen w tej grupie respondentów). Wyższe rezultaty odnotowano wśród mieszkańców centralnych (49 proc.) oraz północnych rejonów gminy (46 proc.) w porównaniu z częścią południową (24 proc.). Nie odnotowano istotnych statystycznie zależności między oceną poziomu życia a pozostałymi zmiennymi społeczno-demograficznymi⁴⁶.

2.10. Ocena stopnia integracji społecznej i kapitału społecznego

W gminie Wiązowna funkcjonują m.in. następujące organizacje pozarządowe (fundacje i stowarzyszenia): Stowarzyszenie „Bądźmy Razem”, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Natura i Kultura”, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Woli Karczewskiej, Stowarzyszenie Przyjaciół Radiówka, Stowarzyszenie Wspólnota Samorządowa Powiatu

⁴⁵ Na podstawie badania ankietowego CAWI, N=236, realizowanego na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.

⁴⁶ Tamże



Otwockiego - Oddział Gminny, Fundacja „To Lubie”, Stowarzyszenie Miłośników Tradycji i Kultury Ludowej „Wawrzynioki”, drużyna harcerska i starszoharcerska, działająca w Woli Karczewskiej, ZHR w Wiązownie i Malcanowie, Stowarzyszenie „Krokus - Wiązowna”, Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych Intelaktualnie „JESTEŚMY”, Ruch Aktywności Społeczno-Gospodarczej „Wola”, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci - Oddział Otwock (nie ma precyzyjnych danych, ile organizacji prowadzi aktywne działania). Dodatkowo działają trzy kluby sportowe (wymienione w innym rozdziale), 3 ochotnicze straże pożarne oraz w każdym sołectwie oraz na każdym osiedlu rady sołeckie lub osiedlowe. W gminie funkcjonuje również jeden podmiot ekonomii społecznej. Jest to Spółdzielnia Socjalna „Odmiana” świadcząca usługi w zakresie: wycinki drzew, pielęgnacji terenów zielonych, prac porządkowych, drobnych napraw, w tym malowania ścian, opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania⁴⁷.

Tabela 23. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców⁴⁸

Jednostka terytorialna	2017	2018	2019	2020
Polska	38	37	38	39
Mazowieckie	48	44	46	48
m.st. Warszawa	83	75	78	80
Gmina Sulejów	26	24	25	26
Gmina Halinów	26	25	24	24
Gmina Mińsk Mazowiecki	14	13	13	14
Gmina Dębe Wielkie	22	21	24	24
powiat otwocki	33	32	33	34
Gmina Wiązowna	39	40	40	43
Gmina Celestynów	27	27	27	26
Gmina Kołbiel	22	21	21	21
Miasto Józefów	39	37	39	41
Miasto Otwock	37	36	38	39

Liczba podmiotów „trzeciego sektora” (NGO) w przeliczeniu na populację mieszkańców gminy jest wysoka w porównaniu do sąsiednich gmin, z wyłączeniem m.st. Warszawy. Wskaźnik ten jest wyższy od średniej dla kraju, jednak niższy wobec regionu.

⁴⁷ Źródło: strona internetowa Gminy Wiązowna <https://tuwiazowna.pl/> , <https://spis.ngo.pl/> oraz bezpośrednio strony organizacji, data dostępu: 25.03.2021 r.

⁴⁸ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS



Warto zauważyć, że liczba organizacji pozarządowych w gminie Wiązowna w przeliczeniu na liczbę mieszkańców stopniowo wzrasta na przestrzeni 2017-2019. Trend ten nie jest widoczny ani na poziomie kraju, regionu oraz powiatu otwockiego, czy wśród sąsiadujących gmin. Należy również dodać, że powyższe zestawienie odzwierciedla jedynie współczynnik liczby zarejestrowanych podmiotów w odniesieniu do populacji danej gminy, a nie realny poziom uczestnictwa w działalności „trzeciego sektora”.

Współpraca Gminy Wiązowna z organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, opiera się na „Wieloletnim programie współpracy Gminy Wiązowna z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2017 - 2022” i programach rocznych. Głównym celem przedmiotowych dokumentów jest wspólne podejmowanie działań przez Gminę oraz Organizacje na rzecz lepszego zaspokajania potrzeb społecznych oraz podnoszenia poziomu życia mieszkańców gminy Wiązowna. W ramach realizacji programów w 2020 roku przekazano dotacje celowe udzielone w trybie art. 221 ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego w wysokości: 4 000 zł w zakresie upowszechniania turystyki, 29 100 zł w zakresie ochrony zdrowia, 185 453,60 w zakresie pomocy społecznej, 12 000 zł w zakresie polityki społecznej, 511 800 zł w zakresie kultury fizycznej. Dodatkowo w obszarze bezpieczeństwa publicznego i ochrony przeciwpożarowej przekazano 186 000 zł w ramach dotacji celowej na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji stowarzyszeniom⁴⁹.

W uzupełnieniu powyższych informacji można przytoczyć dane statystyczne, jak również wyniki badania ankietowego. W naukach społecznych wyróżnia się wiele możliwych do zastosowania wskaźników partycypacji i aktywności obywatelskiej, choć często wywołują one dyskusję w środowisku akademickim. W tym rozdziale prezentujemy zestawienie najważniejszych informacji, które obrazują poziom zaangażowania mieszkańców gminy Wiązowna w życie wspólnoty lokalnej. Kolejnym istotnym wskaźnikiem aktywności obywatelskiej jest uczestnictwo w wyborach lokalnych.

⁴⁹ Sprawozdanie z wykonania budżetu przez Gminę Wiązowna za 2020 rok.



Tabela 24. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych roku 2010, 2014 i 2018 r.⁵⁰

Jednostka terytorialna	frekwencja w wyborach samorządowych, 21.11.2010 r.	frekwencja w wyborach samorządowych, 16.11.2014 r.	frekwencja w wyborach samorządowych, 21.10.2018 r.
Polska	47,32%	47,43%	54,90%
Mazowieckie	50,96%	51,20%	60,93%
m.st. Warszawa	48,37%	47,32	66,59%
Gmina Sulejówek	51,78%	52,75%	61,83%
Gmina Halinów	52,91%	52,10%	54,02%
Gmina Mińsk Mazowiecki	44,30%	49,08%	56,67%
Gmina Dębe Wielkie	50,80%	53,78%	46,86%
powiat otwocki	53,11%	53,96%	60,03%
Gmina Wiązowna	56,70%	58,73%	60,62%
Gmina Celestynów	62,81%	65,48%	58,55%
Gmina Kołbiel	57,89%	55,52%	58,00%
Miasto Józefów	55,78%	56,44%	66,43%
Miasto Otwock	46,81%	49,51%	58,79%

W większości badań kapitału społecznego jednym z kluczowych wskaźników aktywności i zaangażowania w życie lokalnej wspólnoty jest głosowanie w wyborach samorządowych. W powyższej tabeli zamieszczone zostały dane obrazujące poziom frekwencji w trzech ostatnich wyborach lokalnych – z roku 2010, 2014 i 2018. Precyzując, są to wskaźniki udziału w głosowaniu do rad gmin (tj. w pierwszej turze głosowania). Dane dla Gminy Wiązowna zostały przedstawione w ujęciu porównawczym - na tle analogicznych informacji dla sąsiednich gmin, powiatu otwockiego, województwa mazowieckiego i całego kraju.

W kolejnych wyborach samorządowych w gminie Wiązowna frekwencja rośnie. W 2010 roku wynosiła 56,70 proc., w 2014 roku - 58,73 proc., a w 2018 roku - 60,62 proc. W przypadku wskazanych dwóch pierwszych przypadków frekwencja była wyraźnie wyższa od wskaźników dla kraju, regionu i powiatu otwockiego. Natomiast w roku 2018 była ona wyraźnie wyższa od wskaźników dla kraju, podobna dla powiatu otwockiego i niższa dla

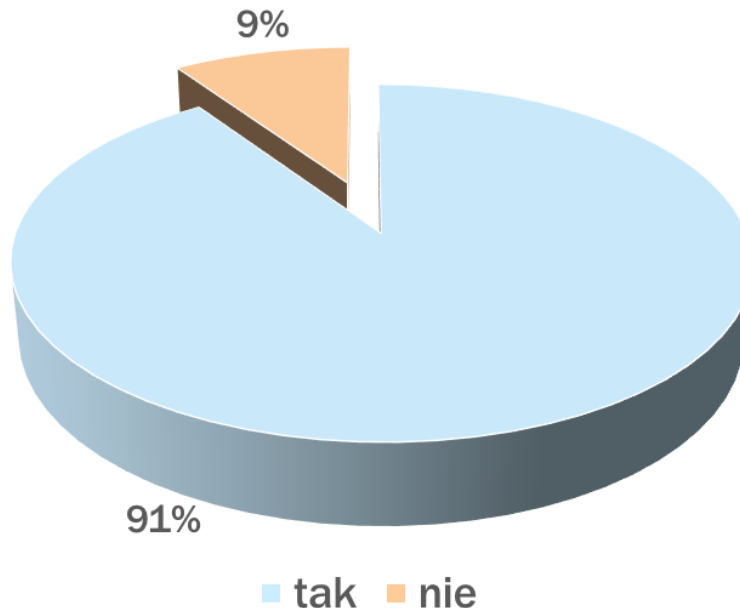
⁵⁰ Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza



regionu. Spośród sąsiadujących gmin najwyższy poziom uczestnictwa w głosowaniu odnotowano w gminie Celestynów (w roku 2010 i 2014) oraz m.st. Warszawie (w roku 2018). Na tle większości sąsiednich jednostek frekwencja wyborcza w gminie Wiązowna była relatywnie wysoka podczas wszystkich przedstawionych wyborów samorządowych. W tym miejscu warto również zaznaczyć, że pewne różnice między poszczególnymi gminami mogą być rezultatem sytuacji czy konkretnych wydarzeń na lokalnych scenach politycznych (np. siła konfliktów między lokalnymi politykami może sprzyjać mobilizacji ich elektoratów, co z kolei przekłada się na uczestnictwo w głosowaniu). Przykładem może być znaczny wzrost frekwencji podczas wyborów w 2018 roku w m.st. Warszawie.

Inne kwestie związane z aktywnością społeczną i zaangażowaniem w sprawy lokalne zostały poruszone w badaniu ankietowym, zrealizowanym na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” zrealizowanej przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.

Wykres 25. Czy wiąże Pan(i) przyszłość (swoją i swojej rodziny) z gminą Wiązowna?⁵¹

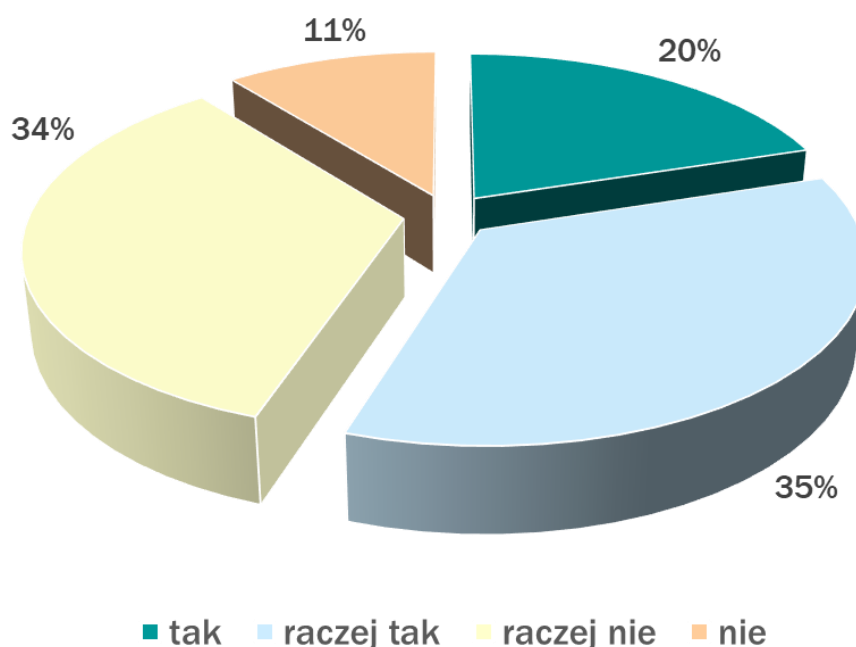


⁵¹ Na podstawie badania ankietowego CAWI, N=236, realizowanego na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.



Przeszło 9 na 10 badanych wiąże przyszłość (swoją i swojej rodziny) z gminą Wiązowna. Najczęściej są to osoby w wieku 50-59 lat (100 proc. w tej grupie ankietowanych), osoby z wykształceniem średnim (98 proc.), przedsiębiorcy (100 proc.), osoby zatrudnione w lokalnych instytucjach publicznych (99 proc.), jak również osoby zamieszkujące w gminie od 4-5 lat (100 proc.) oraz nie krócej niż 10 lat, ale nie od urodzenia (97 proc.).

Wykres 26. Czy tacy ludzie jak Pan(i) mają wpływ na bieg spraw publicznych w gminie?⁵²

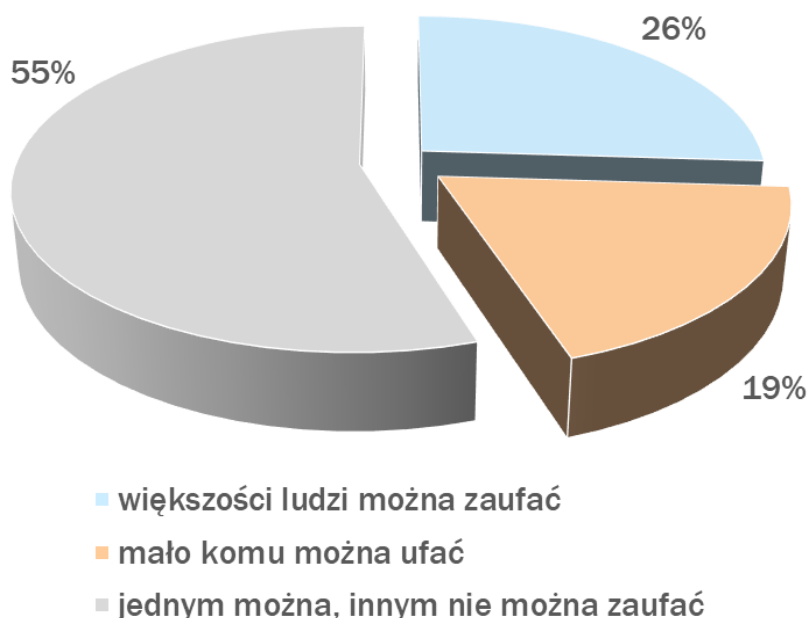


55 proc. badanych deklaruje wysoki poziom poczucia sprawczości, natomiast pozostałe wyrażają odmienną opinię. Warto zwrócić uwagę na niski stopień polaryzacji prezentowanego powyżej rozkładu danych, co oznacza przewagę ocen umiarkowanych nad skrajnymi (pozytywnymi lub negatywnymi). Poczucie wpływu na bieg spraw lokalnych najczęściej deklarują pracownicy miejscowych instytucji publicznych (93 proc.). Odmienną ocenę najczęściej wyrażają respondenci w wieku 15-19 lat (73 proc. w tej grupie deklaruje niski poziom poczucia sprawczości).

⁵² Tamże



Wykres 27. Zaufanie w relacjach z innymi⁵³



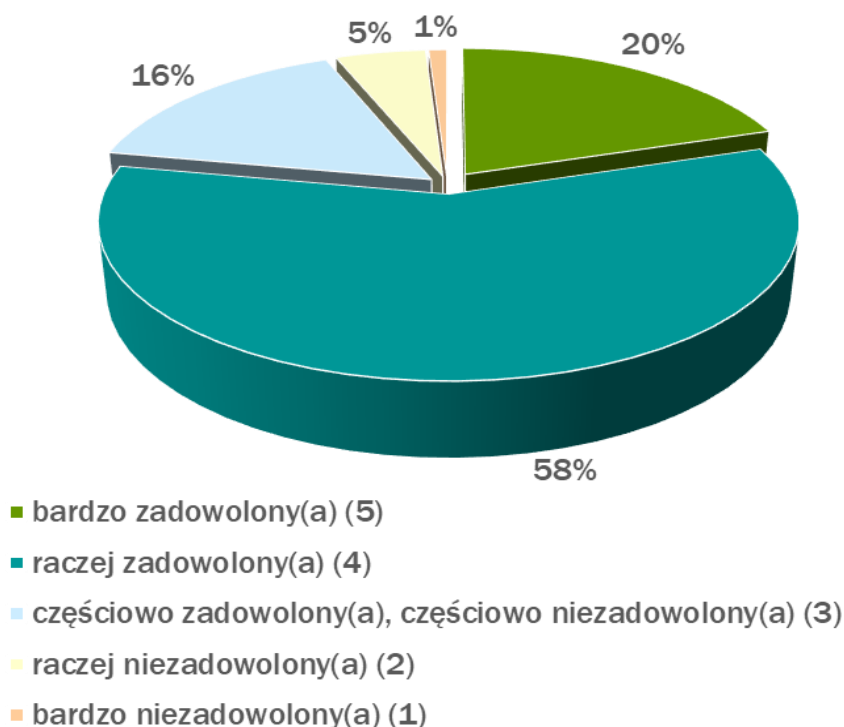
Na tle innych badań realizowanych przez firmę LBS, odnotowany poziom zaufania w codziennych relacjach z innymi jest nieco wyższy niż przeciętny⁵⁴. Przeszło połowa uczestników pomiaru deklaruje, że zaufanie do innych jest uzależnione od uwarunkowań indywidualnych. Ponad 1/4 uważa, że większości ludzi można zaufać. Wyższy rezultat odnotowano wśród mężczyzn (35 proc.) w porównaniu z kobietami (17 proc.). Tego rodzaju przekonanie najczęściej podzielają przedsiębiorcy (57 proc.), osoby zamieszkujące w gminie nie krócej niż od 10 lat, ale nie od urodzenia (36 proc.), a także respondenci deklarujący wysoki poziom zadowolenia z relacji sąsiedzkich (29 proc.). niespełna 1/5 rozmówców uważa, że mało komu można zaufać – tego rodzaju ocenę wyrażają przede wszystkim seniorzy w wieku 75 lat i starsi (48 proc.), osoby, w których gospodarstwach domowych nie zamieszkują dzieci ani młodzież (32 proc.), a także respondenci postrzegający kondycję ekonomiczną owych gospodarstw jako średnią, przeciętną (27 proc.).

⁵³ Tamże

⁵⁴ Tego rodzaju pomiary są realizowane z wykorzystaniem analogicznych narzędzi, jednak znacząco różnią się techniczne szczegóły sposobu realizacji owych pomiarów, zatem ich wyniki nie powinny być zestawiane i porównywane wprost. Jeśli chodzi o przykładowe wyniki: w podwarszawskiej gminie Brwinów 20 proc. badanych uważa, że większości ludzi można zaufać, 13 proc. rozmówców uważa, że mało komu można zaufać. Analogicznie wyniki dla miasta Kobyłka wynoszą – odpowiednio - 12 proc. i 15 proc., dla miasta Jastrzębie-Zdrój: 24 proc. i 27 proc., zaś dla miasta Starachowice: 10 proc. i 34 proc.



Wykres 28. Poziom zadowolenia z relacji z sąsiadami⁵⁵



Dane na temat poziomu zadowolenia z relacji z sąsiadami zostały zebrane z wykorzystaniem skali pięciostopniowej. 78 proc. deklaruje wysoki stopień satysfakcji, zaś uzyskana średnia wynosi 3,9 (jest to rezultat nieco niższy od umiarkowanie pozytywnej kategorii odpowiedzi – „4”). Wysokie rezultaty odnotowano wśród pięćdziesięciolatków (92 proc.), ponadto dodatnia ocena relacji sąsiedzkich jest powiązana z pozytywnym sposobem postrzegania jakości życia w gminie Wiązowna.

Tabela 29. Podejmowanie różnych form aktywności społecznej⁵⁶

głosowałem(am) we wszystkich lub prawie wszystkich wyborach samorządowych	67%
brałem(am) udział w publicznych spotkaniach z przedstawicielami władz lokalnych	54%
brałem(am) udział w zebraniach sołeckich lub osiedlowych	50%
działałem(am) lub wspierałem(a) działalność organizacji pozarządowej	48%
brałem(am) udział w konsultacjach społecznych w sprawach lokalnych	38%
brałem(am) udział w działaniach społecznych jako wolontariusz(ka)	38%
brałem(am) udział we wspólnych działaniach z sąsiadami	38%

⁵⁵ Na podstawie badania ankietowego CAWI, N=236, realizowanego na potrzeby „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” przez Lokalne Badania Społeczne dla Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna.

⁵⁶ Tamże



brałem(am) udział w protestach dotyczących spraw lokalnych	30%
dyskutowałem(em) o sprawach lokalnych w Internecie	30%
zbierałem podpisy pod petycją lub interweniowałem(am) w sprawach lokalnych	25%
działałem(am) w organizacji religijnej (np. parafialnej)	11%
kandydowałem(am) w wyborach samorządowych	10%
podejmowałem(am) inne działania w sprawach lokalnych	8%
nie podejmowałem(am) żadnego z powyższych działań	8%

Przynajmniej jedną z form aktywności społecznej podejmowało 92 proc. badanych, co – na tle innych badań prowadzonych przez wykonawcę – można uznać za wynik relatywnie wysoki. Zdecydowaną większość działań wymienionych w powyższej tabeli najczęściej podejmują osoby z wykształceniem wyższym - przynajmniej jedną z nich wymienia 98 proc. respondentów z tej grupy (wyjątkiem od tej reguły jest wolontariat oraz zaangażowanie w działania organizacji religijnych). Wysokie rezultaty odnotowano wśród respondentów pozytywnie oceniających kondycję ekonomiczną swoich gospodarstw domowych (98 proc.). Podejmowanie różnych form aktywności społecznej najczęściej deklarują osoby zamieszkujące w centralnej części gminy (96 proc. podejmowało przynajmniej jedną z tych aktywności) – w największym stopniu dotyczy to działalności lub wspierania organizacji „trzeciego sektora” – 62 proc., wolontariatu – 49 proc. oraz udziału w konsultacjach społecznych – 48 proc..

Do najczęściej podejmowanych form działalności społecznej należą: uczestnictwo w wyborach samorządowych, udział w spotkaniach z przedstawicielami władz lokalnych, a także uczestnictwo w zebraniach sołeckich lub osiedlowych. 48 proc. badanych deklaruje wspieranie lub działalność w przynajmniej jednej organizacji pozarządowej. Warto dodać, że uzyskane wyniki są wyższe od danych ogólnopolskich (choć nie można ich porównywać wprost, ze względu na różnice w metodologii pomiaru). Według pomiarów Centrum Badań Opinii Społecznej w 2007 roku przynależność do organizacji społecznych deklarowało 11 proc. Polaków. Z kolei badania prowadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor (także z 2007 roku) wskazują, że 13 proc. Polaków deklaruowało członkostwo w organizacjach pozarządowych, grupach, ruchach społecznych lub religijnych. Istotnym źródłem danych na ten temat jest również „Diagnoza społeczna” prof. J. Czapińskiego. Według tych cyklicznie powtarzanych na licznej, ogólnopolskiej próbie pomiarów „...w Polsce w 2015 r. członkami „jakichś organizacji, stowarzyszeń, partii, komitetów, rad, grup religijnych, związków lub kół”



było 13,4 proc. badanych: 10,3 proc. należało tylko do jednego stowarzyszenia; 2,2 proc. do dwóch, a 1,9 proc. do więcej niż dwóch organizacji. (...) 70,8 proc. członków stowarzyszeń mówi, że aktywnie uczestniczy w ich działaniach. Mało ludzi należy do organizacji, ale jeśli już gdzieś należą, to (mówią, że) coś w nich robią. Takich, którzy należą i działają jest w społeczeństwie powyżej 15 r.ż. 9,0 proc...”⁵⁷.

Tabela 30. Akceptacja stwierdzeń na temat zaangażowania w sprawy lokalne

	Chciał(a)bym pomagać innym mieszkańcom gminy, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej	Chciał(a)bym zaangażować się w działania oparte na wzajemnej pomocy i wymianie korzyści z innymi ludźmi	Chciał(a)bym uczestniczyć w działaniach integrujących społeczność mieszkańców gminy	W mojej gminie są miejsca, z którymi wiążę się ważne dla mnie wspomnienia	Chciał(a)bym zaangażować się w działania na rzecz wspólnoty sąsiedzkiej	Czuję się patriotą(k)ą lokalnym(a) mojej gminy	Moja gmina jest miejscem o szczególnej tradycji i dziedzictwie kulturowym	Staram się przedkładać dobro wspólne nad moje indywidualne potrzeby	Równie dobrze mógł(ogła)bym mieszkać w gminie Włocławna, co w innej gminie	W mojej gminie występują ostre konflikty społeczne
zdecydowanie się zgadzam (5)	29%	23%	25%	35%	18%	23%	12%	9%	11%	4%
raczej się zgadzam (4)	38%	40%	34%	24%	39%	27%	41%	28%	20%	13%
częściowo się zgadzam, częściowo się nie zgadzam (3)	24%	24%	28%	19%	29%	23%	25%	41%	26%	29%
raczej się nie zgadzam (2)	6%	10%	8%	12%	9%	21%	16%	20%	26%	38%
zdecydowanie się nie zgadzam (1)	2%	2%	4%	10%	4%	6%	6%	2%	17%	16%
ZGADZAM SIĘ	68%	63%	60%	59%	57%	50%	53%	36%	31%	17%
NIE ZGADZAM SIĘ	8%	12%	12%	22%	13%	26%	22%	22%	42%	54%
średnia w skali 1-5	3,88	3,72	3,7	3,63	3,57	3,42	3,37	3,2	2,84	2,51

Ankietowani zapoznawali się również z zestawem stwierdzeń, zawierających różne przekonania na temat wybranych aspektów, związanych z zaangażowaniem w sprawy lokalne. Badani mogli zgodzić się lub nie zgodzić z ich treścią, wykorzystując do tego celu

⁵⁷ Źródło: „Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków”, Janusz Czapiński, Tomasz Panek (red.), Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, listopad 2015.



skalę pięciostopniową. Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że potencjał zaangażowania mieszkańców w życie lokalnej wspólnoty jest wysoki:

- 68 proc. badanych deklaruje chęć pomagania innym mieszkańcom gminy, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.
- 63 proc. chciałoby zaangażować się w działania oparte na wzajemnej pomocy i wymianie korzyści.
- 60 proc. wyraża wolę uczestnictwa w działaniach o charakterze integracyjnym.
- 59 proc. zauważa w gminie miejsca, z którymi związane są ważne emocjonalnie.
- 57 proc. deklaruje chęć zaangażowania w działania sąsiedzkie.
- 54 proc. nie podziela przekonania, że w gminie występują ostre konflikty społeczne.
- 53 proc. dostrzega walory gminy, oparte na tradycji oraz dziedzictwie kulturowym.
- połowa badanych uważa się za patriotów lokalnych.
- 41 proc. nie zgadza się z oceną, że równie dobrze mogliby mieszkać w innej gminie, co w gminie Wiązowna.
- 36 proc. stara się przedkładać dobro wspólne ponad potrzeby indywidualne.

Na podstawie szczegółowej analizy uzyskanych informacji można stwierdzić, że największy potencjał społecznej aktywności i zaangażowania w sprawy lokalne odnotowano wśród osób pozytywnie oceniających jakość życia w gminie Wiązowna (jest to zależność istotna statystycznie). Do czynników sprzyjających różnym przejawom uczestnictwa w życiu lokalnej wspólnoty można również zaliczyć poczucie sprawczości czy wiązanie przyszłości (swojej i swojej rodziny) z gminą (choć w przypadku niektórych spośród powyższych stwierdzeń nie odnotowano istotnych statystycznie zależności między zmiennymi). Co niezmiernie istotne, najmniejszy potencjał zaangażowania w sprawy lokalne zdiagnozowano wśród trzydziestolatków – w tej grupie wiekowej szczególnie licznie reprezentowane są osoby o krótkim stażu zamieszkiwania w gminie i – co za tym idzie – niskim poczuciu przynależności do wspólnoty lokalnej. Jeśli chodzi o podział terytorialny, osoby zamieszkujące w centralnej części gminy w największym stopniu deklarują chęć pomagania osobom i rodzinom, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej (75 proc.). Mieszkańcy północnych (67 proc.) oraz centralnych rejonów gminy (58 proc.) najczęściej deklarują chęć



zaangażowania się w działania sąsiedzkie. Osoby zamieszkujące w części południowej w największym stopniu podzielają przekonanie o szczególnej tradycji i dziedzictwie kulturowym gminy (70 proc.). Dla porównania – analogiczne rezultaty wśród mieszkańców rejonów centralnych i północnych wyniosły – odpowiednio – 56 proc. i 33 proc. Osoby zamieszkujące na południu gminy częściej niż pozostali respondenci deklarują przedkładanie dobra wspólnego nad potrzeby indywidualne (57 proc.).

II. Część strategiczno-operacyjna

3. Analiza strategiczna

Niezmiernie istotnym elementem niniejszego opracowania jest analiza strategiczna. Na podstawie danych opublikowanych w poprzednich rozdziałach przygotowana została synteza powyższych informacji, z wykorzystaniem metody SWOT, a więc z podziałem na mocne i słabe strony gminy, a także szanse i zagrożenia w perspektywie rozwojowej gminy. Informacje przedstawione w poniższej tabeli mogą stanowić punkt wyjścia dla określenia ram lokalnej polityki społecznej, z uwzględnieniem takich obszarów, jak np. pomoc społeczna, jakość życia, kultura, edukacja publiczna, bezpieczeństwo, rynek pracy i rozwój przedsiębiorczości w gminie, poziom zaangażowania mieszkańców w życie lokalnej wspólnoty.

Tabela 31. Analiza SWOT (mocne i słabe strony, a także szanse, zagrożenia)⁵⁸

Mocne strony	Słabe strony
- lokalizacja, położenie w aglomeracji warszawskiej - dogodne połączenia komunikacyjne z Warszawą (dostęp do autostrady A2, trasy S17) - stopniowy wzrost populacji mieszkańców gminy, napływ nowych mieszkańców (w tym rodzin z dziećmi) - atrakcyjny rynek nieruchomości, relatywnie	- starzenie się społeczeństwa, zwiększanie się udziału seniorów w populacji - niski poziom integracji „zasiedziałych” i „nowoprzybyłych” mieszkańców - brak utożsamiania się części „nowych” mieszkańców z gminą - relatywnie niska liczba mieszkań na 1000 mieszkańców

⁵⁸ Synteza na podstawie wszystkich źródeł, cytowanych w tym opracowaniu.



niskie ceny (w porównaniu z Warszawą) - relatywnie wysoka ocena jakości życia (na podstawie badania ankietowego) - deklarowany relatywnie wysoki poziom przywiązania do gminy, poczucie sprawczości oraz zaufanie w relacjach z innymi (na podstawie badania ankietowego) - tereny zielone, przyrodniczo-krajobrazowe walory okolicy, spokojny, kameralny charakter gminy - wysoka ocena jakości usług pomocy społecznej, rozbudowana oferta pomocowa (na podstawie wyników badania ankietowego) - wysoka ocena jakości usług edukacyjnych (na podstawie wyników badania ankietowego) - wysoka ocena jakości usług dla seniorów (na podstawie wyników badania ankietowego) - wysoka aktywność gospodarcza w gminie - relatywnie niska stopa bezrobocia w powiecie otwockim - relatywnie wysokie wyniki egzaminu ósmoklasisty - oferta kulturalna, w tym realizowana przez bibliotekę, GOK oraz w świetlicach wiejskich - dostęp do usług bibliotecznych - relatywnie niski poziom przestępczości - relatywnie wysoki udział beneficjentów pomocy społecznej na tle powiatu otwockiego i większości sąsiednich gmin - relatywnie wysoka liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na populację (na tle sąsiednich gmin) - relatywnie wysoki poziom aktywności	- relatywnie niski dostęp do usług ochrony zdrowia - relatywnie niski dostęp do placówek aptecznych - niska dostępność i stan mieszkań komunalnych (na podstawie badania ankietowego) niski dostęp do usług żłobków (na podstawie badania ankietowego)
---	---



społecznej (na podstawie badania ankietowego)	
Szanse	Zagrożenia
- wykorzystanie atutów związanych z położeniem blisko Warszawy - integracja, zwiększenie poziomu spójności społecznej - potencjał wzrostu aktywności społecznej - wykorzystanie potencjału „nowoprzybyłych” mieszkańców na rzecz rozwoju społecznego gminy - rozwój ekonomii społecznej (tworzenie podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych) - pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację działań społecznych - inwestowanie w kadre i inne zasoby lokalnego systemu polityki społecznej - uwzględnienie trendów rozwojowych w krajowej polityce społecznej (np. rozwój usług społecznych, deinstytucjonalizacja)	- pogorszenie koniunktury gospodarczej (np. w związku z pandemią COVID-19) - brak środków na inwestycje, w tym zapewnienie usług publicznych dla rosnącej liczby mieszkańców - nadmierna zabudowa, zmiana kameralnego charakteru gminy, potencjalna utrata walorów przyrodniczo-krajobrazowych - niepodejmowanie działań na rzecz integracji i zwiększenia spójności społecznej, brak relacji między różnymi grupami mieszkańców - wstrzymanie lub zmniejszenie puli środków na realizację działań społecznych przez UE - odpływ „kapitału ludzkiego” do Warszawy

W tym miejscu można sformułować również kilka uwag o charakterze ogólnym. Wspomniane wyżej podejście zintegrowane wiąże się z koniecznością tworzenia interdyscyplinarnej diagnozy lokalnych potrzeb, a także z budowaniem ścisłych powiązań różnych obszarów szeroko rozumianej polityki społecznej gminy. Oznacza to również odejście od tradycyjnego (a więc interwencyjnego i reaktywnego) podejścia do rozwiązywania problemów społecznych na rzecz paradygmatu rozwoju społecznego oraz wdrażania nowego rodzaju sposobu organizacji usług społecznych dla różnych grup mieszkańców (nie tylko zagrożonych wykluczeniem społecznym). W tym kontekście bardzo istotne jest wzmocnienie mechanizmów partycypacyjnych, opartych na uruchomieniu



lokalnych zasobów i potencjałów (np. miejscowe organizacje „trzeciego sektora”, czy podmioty ekonomii społecznej mogą być realizatorami wysokiej jakości usług społecznych).

4. Misja, cele, kierunki działań oraz wskaźniki ich realizacji

Misją niniejszej Strategii

*jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju lokalnego,
zaspokojenie potrzeb społecznych poprzez stworzenie wysokiej jakości
systemu usług społecznych o charakterze powszechnym,
a także wspieranie integracji, aktywności i partycypacji społecznej
mieszkańców gminy Wiązowna.*

Działania w ramach Strategii będą – co do zasady – adresowane do **wszystkich grup mieszkańców gminy**. Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz stwierdzono, że na szczególne potraktowanie zasługują następujące grupy docelowe: dzieci, młodzież, rodziny z dziećmi, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, osoby żyjące w ubóstwie i zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym doznające przemocy w rodzinie.

W ramach Strategii można wyróżnić kilka grup docelowych o charakterze instytucjonalnym, które mogą być nie tylko odbiorcami, ale również realizatorami zadań przewidzianych w ramach wspomnianego dokumentu:

- miejscowe instytucje publiczne (w tym Centrum Usług Społecznych Gminy Wiązowna),
- lokalne organizacje pozarządowe lub ponadlokalne, lecz prowadzące działalność na terenie gminy,
- przedsiębiorcy,
- lokalni liderzy (np. radni, sołtysi), grupy nieformalne (np. sąsiedzkie).

Poniżej prezentujemy strukturę operacyjnej części dokumentu. Dla wszystkich obszarów celów zaplanowanych w niniejszym dokumencie wyznaczone zostały cele strategiczne i operacyjne, a także kierunki działań oraz wskaźniki, które posłużą do oceny poziomu ich wdrażania. Kierunki działań zostały zdefiniowane w postaci celów operacyjnych.



Oszacowanie stopnia realizacji tych przedsięwzięć umożliwi wprowadzenie stosownych korekt czy uzupełnień w kolejnych latach. Wskaźniki te zostaną wykorzystane przy opracowaniu rocznych sprawozdań z realizacji Strategii. Poniżej zamieszczone zostały propozycje wskaźników przyporządkowanych do obszarów, w ramach których zdefiniowane zostały cele strategiczne i działania.

Główne obszary i cele strategiczne niniejszej Strategii zostały skonstruowane wokół trzech następujących zagadnień:

1. Zaspokajanie potrzeb mieszkańców poprzez wysokiej jakości usługi społeczne.
2. Partycypacja społeczna, aktywizacja integracja społeczna.
3. Lokalny system polityki społecznej i współpraca międzyinstytucjonalna.

Tabela 32. Struktura obszaru i celu strategicznego nr 1

OBSZAR 1: ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW POPRZEZ WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUGI SPOŁECZNE		
CEL STRATEGICZNY 1: Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie sprawnego systemu lokalnych usług społecznych jako narzędzia rozwoju lokalnego i rozwiązywania problemów społecznych		
Cele operacyjne i działania	Wskaźniki realizacji celów	Źródła weryfikacji
Cel operacyjny 1.1.: Zapewnienie wysokiej jakości usług społecznych w obszarach edukacji, kultury, sportu dla różnych grup mieszkańców. <u>Działania:</u> - Zapewnienie opieki w żłobkach i przedszkolach - Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych - Organizacja zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży - Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług kulturalnych (w tym organizacja zajęć i wydarzeń kulturalnych), w tym m.in. dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami, rodzin z dziećmi	- liczba miejsc w żłobkach - liczba miejsc w przedszkolach - liczba miejsc w szkołach - liczba zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży - liczba uczestników zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży - liczba wydarzeń kulturalnych - liczba odbiorców wydarzeń i usług kulturalnych - liczba wydarzeń sportowych - liczba uczestników wydarzeń sportowych - liczba placówek wsparcia dziennego (np.	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, CUW Gminy Wiązowna placówki edukacyjne, instytucje kultury, inne lokalne instytucje i organizacje.



- Organizacja zajęć i wydarzeń sportowych - Prowadzenie i rozwój placówek wsparcia dziennego	światlic) - liczba osób korzystających z usług placówek wsparcia dziennego (np. światlic)	
Cel operacyjny 1.2.: Rozwijanie atrakcyjnej oferty usług dla seniorów <u>Działania:</u> - Prowadzenie i rozwój Klubu Senior+ - Prowadzenie i rozwój Dziennego Domu Senior+ - Utworzenie kolejnych klubów seniora - Prowadzenie działań na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej seniorów - Zapewnienie wysokiej jakości usług opiekuńczych - Promowanie wolontariatu i usług sąsiedzkich jako instrumentów wsparcia seniorów - Prowadzenie działań na rzecz upowszechniania wiedzy na tematy senioralne, zmiana postaw i niwelowanie negatywnych stereotypów względem seniorów	- liczba klubów seniora - liczba odbiorców wsparcia oferowanego przez kluby seniora - liczba dziennych domów seniora - liczba odbiorców wsparcia oferowanego przez dzienny dom seniora - liczba projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej - liczba odbiorców usług opiekuńczych - liczba godzin świadczonych usług opiekuńczych - liczba seniorów korzystających z usług wolontariuszy - liczba seniorów korzystających z usług sąsiedzkich - liczba działań (np. kampanii społecznych) na rzecz budowania pozytywnego wizerunku seniorów	CUS Gminy Wiązowna, Klub Senior+, Dzienny Dom Senior+ inne lokalne instytucje i organizacje, badania ankietowe
Cel operacyjny 1.3.: Stworzenie kompleksowej oferty usług dla osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin <u>Działania:</u> - Prowadzenie i rozwój Środowiskowego Domu Samopomocy - Tworzenie miejsc spotkań (np. klubów) dla osób z niepełnosprawnościami, działających w duchu deinstytucjonalizacji - Prowadzenie działań na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami - Zapewnienie wysokiej jakości usług	- liczba odbiorców usług Środowiskowego Domu Samopomocy - liczba miejsc spotkań dla osób z niepełnosprawnościami - liczba osób korzystających z miejsc spotkań dla osób z niepełnosprawnościami - liczba działań skierowanych do osób z niepełnosprawnościami - liczba odbiorców działań skierowanych do osób z niepełnosprawnościami - liczba projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje i organizacje.



opiekuńczych - Zapewnienie wysokiej jakości usług skierowanych do osób o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności - Zapewnienie usług asystenta osoby niepełnosprawnej - Zapewnienie usług opieki wytchnieniowej - Zapewnienie usług z obszaru rehabilitacji - Zapewnienie usług transportowych (door-to-door) - Zapewnienie dostępu do mieszkań chronionych - Prowadzenie centrów opiekuńczo-mieszkalnych - Promowanie wolontariatu i usług sąsiedzkich jako instrumentów wsparcia osób z niepełnosprawnościami - Prowadzenie działań na rzecz upowszechniania wiedzy, zmiany postaw i niwelowania negatywnych stereotypów względem osób z niepełnosprawnościami - Utworzenie i aktualizacja mapy dostępności miejscowych obiektów użytku publicznego (pod kątem barier architektonicznych) - Prowadzenie działań na rzecz likwidacji barier architektonicznych - Utworzenie mieszkań chronionych	- liczba odbiorców usług opiekuńczych - liczba godzin świadczonych usług opiekuńczych - liczba asystentów osoby niepełnosprawnej - liczba odbiorców usług asystentów osoby niepełnosprawnej - liczba odbiorców usług opieki wytchnieniowej - liczba odbiorców usług z obszaru rehabilitacji - liczba odbiorców usług transportowych (door-to-door) - liczba mieszkań chronionych - liczba osób korzystających z mieszkań chronionych - liczba centrów opiekuńczo-mieszkalnych - liczba osób korzystających z centrów opiekuńczo-mieszkalnych - liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających z usług wolontariuszy - liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających z usług sąsiedzkich - liczba działań (np. kampanii społecznych) na rzecz upowszechniania wiedzy i budowania pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami - liczba budynków, w których zlikwidowane zostały bariery architektoniczne - liczba mieszkań chronionych - liczba osób korzystających z mieszkań chronionych - liczba badań potrzeb osób z niepełnosprawnościami	
--	--	--



Cel operacyjny 1.4.: Aktywne rozwiązywanie problemów społecznych: <u>Działania:</u> - Organizacja, koordynacja i realizacja usług społecznych przez CUS Gminy Wiązowna - Prowadzenie diagnoz w obszarze rozwiązywania problemów społecznych - Prowadzenie diagnoz potencjału i potrzeb w obszarze usług społecznych - Prowadzenie badań ewaluacyjnych w obszarze rozwiązywania problemów społecznych - Opracowanie i realizacja programów operacyjnych z obszaru rozwiązywania problemów społecznych - Wspieranie rodzin, w tym rodzin w kryzysie - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie - Udzielanie wsparcia osobom w trudnej sytuacji życiowej - Podejmowanie działań z obszaru profilaktyki uzależnień - Podejmowanie działań na rzecz aktywizacji zawodowej - Podejmowanie działań z obszaru promocji zdrowia i zdrowego trybu życia (np. zdrowego odżywiania, zapobiegania wadom postawy) - Zapewnienie wsparcia specjalistycznego osobom doświadczającym zaburzeń lub chorób psychicznych (np. usług psychiatrii dziecięcej)	- liczba odbiorców usług społecznych realizowanych lub zleczanych przez CUS Gminy Wiązowna - liczba diagnoz w obszarze rozwiązywania problemów społecznych - liczba diagnoz potencjału i potrzeb w obszarze usług społecznych - liczba ewaluacji w obszarze rozwiązywania problemów społecznych - liczba programów z obszaru profilaktyki uzależnień - liczba odbiorców programów z obszaru profilaktyki uzależnień - liczba osób objętych działaniami Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych - liczba odbiorców usług Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego - liczba programów z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie - liczba odbiorców programów z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie - liczba wdrożonych procedur „Niebieskie Karty” - liczba asystentów rodziny w gminie - liczba rodzin objętych wsparciem asystentów - liczba grup wsparcia i samopomocowych - liczba odbiorców pomocy w ramach grup wsparcia i samopomocowych - liczba działań na rzecz aktywizacji zawodowej - liczba odbiorców działań na rzecz aktywizacji zawodowej - liczba działań z obszaru promocji	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje i organizacje, diagnozy społeczne, badania ewaluacyjne, Powiatowy Urząd Pracy w Otwocku, Bank Danych Lokalnych GUS.
---	---	---



	zdrowia i zdrowego trybu życia - liczba odbiorców działań z obszaru promocji zdrowia i zdrowego trybu życia - liczba odbiorców usług wsparcia specjal. dla osób doświadczającym zaburzeń lub chorób psychicznych - stopa bezrobocia (w powiecie otwockim) - liczba zarejestrowanych bezrobotnych - liczba rodzin objętych pracą socjalną - liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności - liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	
--	--	--

Tabela 33. Struktura obszaru i celu strategicznego nr 2

OBSZAR 2: PARTYCYPACJA SPOŁECZNA, AKTYWIZACJA INTEGRACJA SPOŁECZNA		
CEL STRATEGICZNY 2: Wspieranie aktywności i uczestnictwa mieszkańców w życiu lokalnej społeczności		
Cele operacyjne i działania	Wskaźniki realizacji celów	Źródła weryfikacji
Cel operacyjny 2.1.: Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej gminy <u>Działania:</u> - Prowadzenie kampanii społecznych na rzecz aktywności, uczestnictwa w konsultacjach społecznych, głosowania w wyborach lokalnych i ponadlokalnych, podejmowania różnych form aktywności społecznej - Prowadzenie akcji społecznych w ważnych sprawach lokalnych i ponadlokalnych - Promowanie działalności w organizacjach pozarządowych i wolontariatu - Korzystanie z mediów lokalnych	- liczba kampanii społecznych na rzecz aktywnego uczestnictwa w życiu gminy - liczba akcji społecznych - liczba uczestników akcji społecznych - liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych - liczba uczestników przeprowadzonych konsultacji społecznych - frekwencja w wyborach lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich - liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców - liczba członków i osób wspierających działalność organizacji pozarządowych	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje i organizacje, Bank Danych Lokalnych GUS.



i lokalnych kanałów komunikacji - Wprowadzenie budżetu partycypacyjnego - Kontynuacja i rozwój funduszu sołeckiego	w gminie - liczba wolontariuszy w gminie - liczba działań realizowanych poprzez wolontariat - liczba projektodawców i projektów zgłoszonych w ramach funduszu sołeckiego i inicjatyw lokalnych - suma środków wydatkowanych w ramach funduszu sołeckiego i inicjatyw lokalnych	
Cel operacyjny 2.2.: Rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi <u>Działania:</u> - Organizacja otwartych konkursów dla NGO na realizację zadań publicznych - Zlecanie zadań publicznych w ramach inicjatywy lokalnej - Zlecanie zadań publicznych w trybie „małych grantów”	- liczba otwartych konkursów dla NGO na powierzenie lub wsparcie zadań publicznych - liczba wspieranych lub powierzanych zadań publicznych - pula środków przeznaczonych na wsparcie i powierzenie zadań publicznych - liczba projektów zgłoszonych w ramach inicjatywy lokalnej - liczba zrealizowanych projektów w ramach inicjatywy lokalnej - pula środków przeznaczonych na realizację zadań publicznych w ramach inicjatywy lokalnej - liczba projektów zgłoszonych w trybie „małych grantów” - liczba zrealizowanych projektów w trybie „małych grantów” - pula środków przeznaczonych na realizację zadań publicznych w trybie „małych grantów”	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje i organizacje.
Cel operacyjny 2.3.: Rozwój sektora ekonomii społecznej w gminie i wzmocnienie odpowiedzialności społecznej biznesu (w kontekście wspierania społeczności lokalnej)	- liczba podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych i podmiotów o charakterze reintegracyjnym - liczba kampanii społecznych	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne



Działania: - Zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych i podmiotów o charakterze reintegracyjnym - Prowadzenie kampanii społecznych na rzecz promocji odpowiedzialności społecznej biznesu - Prowadzenie konkursów z obszaru promocji odpowiedzialności społecznej biznesu dla przedsiębiorców	promujących odpowiedzialność społeczną biznesu - liczba konkursów dla przedsiębiorców z obszaru odpowiedzialności społecznej biznesu - liczba uczestników konkursów z obszaru odpowiedzialności społecznej biznesu dla przedsiębiorców	instytucje i organizacje, podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne, lokalni przedsiębiorcy.
--	--	--

Tabela 34. Struktura obszaru i celu strategicznego nr 3

OBSZAR 3: LOKALNY SYSTEM POLITYKI SPOŁECZNEJ I WSPÓŁPRACA MIĘDZYINSTYTUCJONALNA		
CEL STRATEGICZNY 3: Zapewnienie sprawnego systemu polityki w gminie oraz wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej		
Cele operacyjne i działania	Wskaźniki realizacji celów	Źródła weryfikacji
Cel operacyjny 3.1.: Wsparcie lokalnych profesjonalistów w obszarze polityki społecznej i wzmocnienie potencjału i zasobów miejscowych instytucji i organizacji, działających w obszarze polityki i pomocy społecznej Działania: - Organizacja szkoleń dla lokalnych profesjonalistów w obszarze pomocy i polityki społecznej - Diagnozowanie potrzeb szkoleniowych profesjonalistów w obszarze polityki społecznej - Prowadzenie działań w obszarze superwizji - Prowadzenie działań na rzecz zapobiegania wypaleni zawodowemu	- liczba szkoleń i innych form edukacyjnych, skierowanych do lokalnych profesjonalistów w obszarze pomocy i polityki społecznej - liczba odbiorców szkoleń i innych form edukacyjnych, skierowanych do lokalnych profesjonalistów w obszarze pomocy i polityki społecznej - liczba badań potrzeb szkoleniowych - liczba działań w obszarze superwizji - liczba osób uczestniczących w superwizji - liczba działań na rzecz zapobiegania wypaleni zawodowemu - liczba osób uczestniczących w działaniach na rzecz zapobiegania wypaleni zawodowemu	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje i organizacje, badania potrzeb z zakresu wsparcia, badania potrzeb szkoleniowych.
Cel operacyjny 3.2.: Wzmacnianie współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwoju lokalnego i rozwiązywanie problemów społecznych Działania:	- liczba partnerstw lokalnych (w tym międzysektorowych) - liczba projektów lokalnych realizowanych w partnerstwie - liczba lokalnych forów współpracy	UG Wiązowna, CUS Gminy Wiązowna, inne lokalne instytucje



- Zawiazywanie partnerstw lokalnych	i wymiany doświadczeń	i organizacje.
- Kontynuacja i rozwój działań w ramach współpracy ponadgminnej	- liczba partnerstw ponadlokalnych (w tym międzysektorowych)	
- Opracowanie i realizacja projektów, realizowanych w partnerstwie	- liczba projektów ponadlokalnych realizowanych w partnerstwie	
	- liczba ponadlokalnych forów współpracy i wymiany doświadczeń	

5. Wdrażanie, monitoring i ewaluacja strategii

Warunkiem sprawnej oraz efektywnej realizacji Strategii jest opracowanie skutecznego systemu monitorowania i oceny dokumentu. Skuteczna i efektywna realizacja wszelkich polityk publicznych wymaga współpracy międzyinstytucjonalnej oraz koordynacji podejmowanych działań przy udziale mieszkańców. Zaproponowane poniżej założenia systemu wdrażania, monitoringu, ewaluacji i aktualizacji Strategii tworzą ramowy model zarządzania strategicznego w zakresie polityki społecznej Gminy Wiązowna.

Wdrażanie

Realizacja celów Strategii oraz wymienionych w niej działań zależeć będzie od sprawności gminy Wiązowna i jej jednostek organizacyjnych. Wskazane cele oraz zaprojektowane działania mogą być zrealizowane poprzez współpracę międzysektorową, obejmującą m.in. instytucje publiczne, przedsiębiorców, a także organizacje społeczne (ale również lokalnych liderów i grupy nieformalne).

Strategia będzie realizowana w powiązaniu z dokumentami programowymi gminy o charakterze operacyjnym, w tym m.in. w obszarze wspierania rodziny, czy przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Środki finansowe na realizację zaplanowanych zadań będą pochodzić z budżetu gminy (tj. będą ujmowane w corocznych uchwałach budżetowych Rady Gminy Wiązowna), a także – w ramach dostępnych możliwości – ze źródeł zewnętrznych.

Wobec obszernego i różnorodnego zestawienia problemów społecznych, wskazanych w diagnozie, rekomendowane jest wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. W proces wdrażania Strategii w oczywisty sposób będą zaangażowane instytucje samorządowe, ale również miejscowe organizacje



pozarządowe, lokalni liderzy, grupy nieformalne, przedstawiciele różnych środowisk społecznych (interesariusze poszczególnych problemów). Ważną rolę w procesach wdrożeniowych dokumentu będzie odgrywać Koordynator Strategii, który stanie się osobą bezpośrednio nadzorującą stopień realizacji zaplanowanych zadań. Główne zadania koordynatora polegać będą na bieżącej analizie stanu realizacji działań (m.in. poprzez wskaźniki), obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, wpływających lub mogących wpłynąć na wykonywanie poszczególnych zadań, wreszcie – aktywnym poszukiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania.

Do usprawnienia prac nad rozwiązywaniem ewentualnych problemów w zidentyfikowanych obszarach tematycznych rekomendowane jest powołanie Zespołu Koordynującego ds. Realizacji i Monitoringu Strategii, w skład którego wejdą przedstawiciele władz gminy, urzędnicy, lokalni eksperci, działacze społeczni i inne zainteresowane osoby, kompetentne w różnych obszarach polityki społecznej gminy. Liczba członków i skład zespołu może się zmieniać, w zależności o aktualnych potrzeb. Spotkania zespołu, oparte na wypracowanych standardach współpracy, powinny mieć charakter cykliczny. Rekomendowane jest, aby odbywały się one nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy. Do zadań Zespołu należeć będzie m.in. realizacja podjętych przedsięwzięć, monitoring stopnia realizacji poszczególnych zadań, inicjowanie nowych działań, umożliwiających realizację celów strategicznych, przekazywanie wniosków i sugestii Koordynatorowi Strategii. Za organizację spotkań wspomnianego Zespołu odpowiadać będzie jego przewodniczący, pełniący jednocześnie rolę Koordynatora Strategii. Rekomenduje się, aby tę funkcję pełniła osoba sprawująca nadzór nad obszarem polityki społecznej gminy.

Ramy finansowe Strategii

Ramy finansowe, wskazane w ustawie o pomocy społecznej, nie zostały w niej zdefiniowane, mimo że są obligatoryjne do uwzględnienia w Strategii. Ustawodawca nie wyjaśnił, jak szczegółowo ten element powinien zostać skonstruowany. Definicji i objaśnień dotyczących stosowania ram finansowych nie zawierają również inne akty prawne dotyczące pomocy społecznej i planowania strategicznego. Obowiązek określenia ram finansowych wskazuje na konieczność zapewnienia środków na realizację działań zaplanowanych w



Strategii. Należy zwrócić uwagę na fakt, że działania określone w niniejszym dokumencie będą realizowane przez różne instytucje i organizacje, dysponujące własnymi środkami budżetowymi, ujętymi w poszczególnych planach finansowych. Sama Strategia z jej szerokim spektrum działania nie posiada wyodrębnionego budżetu. Wydatki związane z realizacją zadań nie mogą przekroczyć kwot określonych w uchwalanych corocznie uchwałach budżetowych oraz Wieloletniej Prognozie Finansowej. Zadania gminy finansowane są z jej dochodów, w skład których wchodzi przede wszystkim:

- dochody własne (podatki i opłaty lokalne),
- subwencja ogólna,
- dotacje celowe z budżetu państwa,
- udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych,
- środki pochodzące ze źródeł zewnętrznych, w tym z budżetu Unii Europejskiej.

Komunikacja społeczna

Warunkiem sprawnej realizacji działań zaplanowanych w ramach niniejszej Strategii jest zapewnienie odpowiedniego wsparcia komunikacyjnego. Zakłada się, że komunikacja społeczna będzie oparta przede wszystkim na trzech filarach: mediach lokalnych (papierowych i elektronicznych), portalach społecznościowych, a także kontaktach bezpośrednich.

Nośniki informacji/kanały komunikacji z grupami docelowymi:

- strona internetowa i BIP CUS Gminy Wiązowna,
- strona internetowa i BIP Gminy Wiązowna,
- profil gminy i CUS na portalu Facebook,
- prasa lokalna,
- lokalne portale informacyjne,
- fora internetowe, grupy dyskusyjne,
- biuletyny informacyjne (skuteczny kanał dotarcia do osób starszych),



- ogłoszenia na ulicznych tablicach informacyjnych oraz w budynkach użyteczności publicznej,
- komunikacja za pośrednictwem miejscowych instytucji i organizacji, np. edukacyjnych, kulturalnych, czy sportowych,
- spotkania bezpośrednio z mieszkańcami (np. z udziałem wójta, radnych, urzędników, lokalnych liderów czy innych znaczących osób),
- spotkania „branżowe”, fora tematyczne (np. skupiające instytucje i organizacje reprezentujące różne sfery życia w gminie: kulturę, sport, edukację, politykę społeczną...).

Kierunki działań proponowanych do realizacji w ramach Strategii:

Do kluczowych kierunków działań, które mogą być realizowane w ramach Strategii należą m.in.:

- promocja, komunikacja społeczna,
- gospodarka komunalna,
- sport,
- kultura,
- edukacja,
- turystyka,
- polityka społeczna (w tym pomoc społeczna),
- mieszkalnictwo komunalne i socjalne,
- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego,
- podnoszenie jakości życia mieszkańców,
- poprawa standardu świadczonych usług publicznych,
- zagospodarowanie przestrzenne,
- rozwój gospodarczy i wspieranie przedsiębiorczości,
- bezpieczeństwo publiczne.



Zakłada się, że informacje na temat stanu realizacji Strategii będą przekazywane wszystkim zainteresowanym osobom i podmiotom m.in. poprzez media papierowe i elektroniczne, a także podczas bezpośrednich spotkań z przedstawicielami różnych grup społecznych, w tym mieszkańcami, przedsiębiorcami, działaczami organizacji pozarządowych.

Monitoring

Monitoring ma na celu gromadzenie oraz analizę danych na temat przebiegu realizacji danego programu, pozwalając na identyfikację ewentualnych trudności i wprowadzanie stosownych korekt. Opracowanie systemu monitorowania umożliwi gromadzenie bieżących danych, dotyczących postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu zaplanowanych w Strategii celów. Pozwoli również na obserwację rezultatów prowadzonych działań, a – w razie potrzeby – wprowadzenie niezbędnych aktualizacji oraz korekt. Zakres monitoringu i ewaluacji Strategii wyznaczają cele strategiczne oraz zaplanowane działania.

Dla skutecznego prowadzenia monitoringu konieczne jest systematyczne gromadzenie i analiza danych, obejmujących m.in.: trendy rozwojowe, wskaźniki ekonomiczne, czy dane na temat struktury budżetu gminy. Stworzenie kompleksowego zbioru (bazy) danych zapewni przepływ informacji między wszystkimi osobami i podmiotami, zaangażowanymi we wdrażanie Strategii.

Wspomniane dane na potrzeby monitoringu będą zbierane na bieżąco. Podmioty zaangażowane w realizację poszczególnych zadań będą zobowiązane do przekazywania Koordynatorowi danych za rok poprzedni do końca lutego każdego roku. Pozyskiwane będą również informacje pochodzące ze źródeł zewnętrznych (np. Bank Danych Lokalnych GUS). Na tej podstawie opracowywane będą coroczne raporty z monitoringu Strategii, zawierające m.in. analizę wskaźników odzwierciedlających aktualny poziom realizacji założonych celów i zadań, jak również opis najważniejszych działań, podjętych w ramach Strategii.

Najważniejsze wymagania efektywnego monitoringu to:

- jasne i przejrzyste kryteria, pozwalające na obiektywną ocenę przebiegu procesu realizacji Strategii,



- dostarczanie podstaw do podejmowania decyzji, zarówno w kwestiach szczegółowych, jak i strategicznych.

Skuteczny monitoring musi obejmować ocenę przebiegu realizacji Strategii, tj. jej celów i zadań oraz uzyskiwanych efektów. Monitoring wypełnia zatem dwie podstawowe funkcje: sprawdzającą i korygującą. Funkcja sprawdzająca polega na analizie wykonanych przedsięwzięć w relacji do założonych celów. Z kolei funkcja korygująca sprowadza się do dokonywania stosownych aktualizacji oraz zmian, wynikających ze szczególnie istotnych okoliczności, których nie dało się przewidzieć w fazie tworzenia dokumentu.

Ewaluacja

Celem ewaluacji jest dostarczenie nie tylko bieżących informacji na temat stanu realizacji Strategii, lecz przede wszystkim ocena rzeczywistych efektów podejmowanych działań. Badania ewaluacyjne prowadzone będą w trakcie jej realizacji (ewaluacja *on-going*) oraz po jej zakończeniu (ewaluacja *ex-post*). Działania ewaluacyjne będą mieć charakter ustawiczny, a więc będą realizowane przez cały okres wdrażania dokumentu. Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane do wprowadzenia niezbędnych korekt w tym procesie. Zaplanowano partycypacyjny model ewaluacji, polegający na włączeniu przedstawicieli różnych środowisk, grup społecznych i sektorów: instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, lokalnych liderów, reprezentantów grup nieformalnych, czy wreszcie niezaangażowanych społecznie mieszkańców Gminy Wiązowna.

Ewaluacja Strategii będzie prowadzona w oparciu o następujące kryteria:

- **Adekwatność/trafność** – rozumiana jako ocena sposobu doboru zastosowanych instrumentów pod kątem realizacji celów Strategii (głównego i szczegółowych), a także ocena związku między zdefiniowanymi celami a **realnymi potrzebami**, które mają zostać rozwiązane dzięki interwencji publicznej,
- **Użyteczność** - rozumiana jako ocena stopnia dostosowania działań w ramach Strategii do potrzeb odbiorców (czy przedsięwzięcia te odpowiadają realnym potrzebom grup docelowych),



- **Efektywność** - rozumiana jako relacja poniesionych nakładów do uzyskanych efektów (czy Strategia przynosi pożądane efekty przy zakładanych kosztach, czy koszty te nie mogłyby być niższe, dając porównywalne efekty?),
- **Skuteczność** – rozumiana jako stopień realizacji założonych celów (głównych i szczegółowych),
- **Oddziaływanie/wpływ** – rozumiane jako ocena związku między podejmowanymi działaniami a osiągnięciem założonych w Strategii celów (w tym oddziaływania dokumentu w szerszym ujęciu, tj. zmiany społecznej),
- **Trwałość efektów** – rozumiana jako ocena, w jakim stopniu uzyskane rezultaty będą widoczne w dłuższej perspektywie czasowej (czy jest prawdopodobne ich funkcjonowanie po zakończeniu finansowania, od czego zależy trwałość uzyskanych efektów – czynniki sprzyjające i niesprzyjające trwałości),
- **Spójność zarządzania** – rozumiana jako ocena sposobu zarządzania Strategią, w tym struktury organizacyjnej, komunikacji wewnętrznej, sposobu podejmowania decyzji, współpracy między partnerami itp.,
- **Wartość dodana** – rozumiana jako wystąpienie innych niż założone efektów wynikających z realizacji Strategii (pozytywnych lub negatywnych).

Ewaluacja będzie wykonywana przez cały okres wdrażania Strategii, z wykorzystaniem różnych instrumentów. Przedsięwzięcia te realizowane będą w sposób etapowy. Do przeprowadzenia ewaluacji niezbędne są takie informacje, jak: dane statystyczne, raporty z monitoringu, raporty z kontroli, dane z badań społecznych.

III. Lokalny Program Rozwoju Społecznego – rekomendowane kierunki działań

Pojęcie rozwoju społecznego (*human development*) łączy dwa elementy: koncepcję rozwoju, rozumianego jako zaspokajanie podstawowych potrzeb z perspektywą poszerzania ludzkich możliwości. Pierwszy z nich koncentruje się na poprawie warunków życia, drugi zmierza do zwiększania autonomii i wolności ludzi. Podstawowym celem rozwoju jest stworzenie środowiska umożliwiającego ludziom długie, zdrowe i twórcze życie, a także szacunek dla samego siebie. W tej perspektywie rozwojowej chodzi o wykorzystanie



potencjału (*capacity*) ludzi do stałej pracy na rzecz dobrobytu własnego i społeczeństwa, a także poprawianie relacji pomiędzy ludźmi a instytucjami społeczno-gospodarczymi”⁵⁹ poprzez:

- zmienianie instytucji, aby bardziej odpowiadały ludzkim potrzebom,
- uwzględnianie czynników z poziomu systemowego jak i mikro (zachowania jednostek) oraz ich współdziałania,
- zaangażowanie mieszkańców na rzecz sprawiedliwości społecznej, współpracy, uczestnictwa i równości,
- uznanie, że wzrost gospodarczy bez społecznego nie jest wystarczający.

Ważnym elementem sprawczym tej filozofii rozwojowej są „zintegrowane działania na rzecz rozwoju społecznego”⁶⁰, oparte o partnerstwo pomiędzy sektorami, np. partnerstwa instytucji publicznych, organizacji społecznych i firm. Koncepcja lokalnego rozwoju społecznego zakłada, że skuteczna realizacja programu wymaga wzmocnienia organizacji społecznych i sektora ekonomii społecznej działających w dziedzinie edukacji, ochrony zdrowia, walki z ubóstwem, integracji społecznej, praw człowieka, poprawy jakości życia, pomocy i readaptacji.

W praktyce programowania publicznego gminy Wiązowna przyjęcie perspektywy rozwoju społecznego oznacza strategiczne dążenie to powiązanie usług społecznych z wykorzystaniem endogennego potencjału lokalnych społeczności. Takie podejście łączy dwie ważne perspektywy współczesnej polityki społecznej:

- rozwój społeczny⁶¹ oznaczający zdolność społeczności lokalnej do generowania warunków umożliwiających wszystkim członkom osiągnięcie pełnego potencjału, zaspokojenie podstawowych potrzeb i zwiększania spójności społecznej (w tym m.in.

⁵⁹F. J. Paiva za Lowe, G. R. (1995). Social Development. W R. L. Edwards, J. G. Hopps (red.) Encyclopedia of Social Work, tom 3. Washington DC: NASW Press.

⁶⁰ ONZ (1999). Comprehensive report on the implementation of the outcome of the World Summit for Social Development. Raport Sekretarza Generalnego ONZ, Zgromadzenie Ogólne, Rada Ekonomiczno -Społeczna, A/AC.253/13E/CN.5/2000/2, s.149.

⁶¹ Zob. Sen A. (2002) *Nierówności. Dalsze rozważania*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak” Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków



zmniejszania rozwarstwienia społecznego, wyrównywania szans, przeciwdziałania dyskryminacji, marginalizacji i wykluczeniu),

- jakość życia oznaczającego zadowolenie z efektywnego/sprawnego układu instytucjonalnego zapewniającego dostęp do wysokiej jakości usług społecznych z zakresu wsparcia społecznego, zdrowia, kultury, edukacji i aktywności obywatelskiej⁶².

Warto podkreślić, że rozwój społeczny to coś więcej niż suma potencjału indywidualnych mieszkańców oraz działań instytucji lokalnych. W wyniku uruchomienia kooperacyjnych sieci relacji społecznych pomiędzy mieszkańcami, mieszkańcami a instytucjami oraz w ramach samych instytucji publicznych pojawia się bowiem tzw. wartość dodana. Ujawnia się ona na styku zaspakajania potrzeb typu egzystencjalnego („mieć”), potrzeb związanych z bezpieczeństwem („być”) oraz potrzeb dotyczących kontaktu społecznego („kochać i być kochanym”). Dzieje się to dzięki uwzględnieniu przy konstruowaniu korzystania z oferty usług społecznych oferowanych przez lokalne instytucje publiczne (CUS, biblioteka, szkoły dom kultury) czynnika sprawstwa. To właśnie partycypacja społeczna zapewnia poczucie satysfakcji mieszkańcom i zaspokojenie potrzeb emocjonalnych, społecznych, a także indywidualnej samorealizacji. W związku z tym, że jakość życia to w dużym stopniu pojęcie normatywne, związane z przyjętymi przez jednostkę systemami wartości, aspiracjami, oczekiwaniami człowieka i grup społecznych różne formy bezpośredniego zaangażowania mieszkańców w współtworzenie rozwiązań nie tylko zmienia ich nastawienie, ale pozwala twórczo wykorzystać ich potencjał. Podmiotowe włączenie mieszkańców wykracza jednak poza tradycyjną logikę instytucjonalną. Dlatego gdy mówimy o rozwoju, to odwołujemy się do znanych z ekonomii behawioralnej „pozaracjonalnych” aspektów zachowań poszczególnych osób, grup, środowisk czy użytkowników usług społecznych.

Zastosowane w lokalnym programie rozwoju społecznego rekomendacje mają poszerzać pole wyborów mieszkańców i dawać ludziom instrumenty dokonywania wyborów i partycypacji dzięki czemu będzie rosła satysfakcja z poziomu życia oraz poczucie sprawstwa.

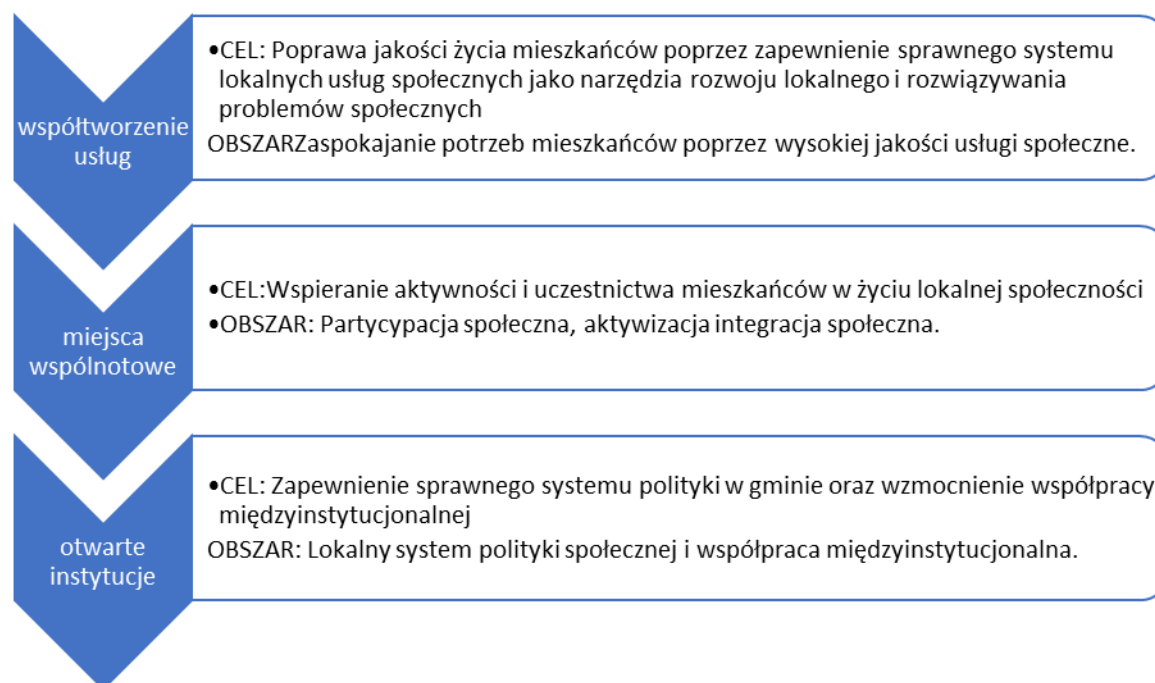
⁶² Zob. (Qua[http://www.globalideasbank.org/boV/bV-376lity of Life. Resource](http://www.globalideasbank.org/boV/bV-376lity%20of%20Life.%20Resource), <http://www.atsqol.org/key.asp>; Quality of Life – Underlying Philosophy,



Przy takim podejściu priorytetem lokalnej polityki społecznej jest dobrostan (*well-being*) mieszkańców społeczności lokalnej rozumiany jako maksymalizowanie potencjału możliwego do osiągnięcia w środowisku życia jednostki i/lub grup oraz jako aktywny proces służący świadomym wyborom w dążeniu do osiągania coraz bardziej satysfakcjonującej egzystencji. Takie zintegrowane widzenie jakości życia i rozwoju społecznego skupione jest na odkrywaniu i identyfikowaniu tzw. niematerialnych czynników rozwoju – zasobów wspólnotowych będących w dyspozycji społeczności lokalnej oraz możliwości ich efektywnego wykorzystania poprzez system usług społecznych.

Badania jakościowe przeprowadzone z kilkoma grupami mieszkańców oraz sesje eksperckie Laboratorium Innowacji Społecznej przeprowadzone na Uniwersytecie Warszawskim pozwoliły zidentyfikować trzy kluczowe mechanizmy stymulujące rozwój społeczny w obszarach wskazanych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Poniższy wykres łączy cele i obszary strategiczne z rekomendowanymi mechanizmami stymulującymi rozwój społeczny.

Ilustracja 35. Mechanizmy rozwoju społecznego a cele i obszary strategiczne dokumentu





Wskazane hasłowo trzy mechanizmy rozwojowe (współtworzenie usług, miejsca wspólnotowe, otwarte instytucje) mają charakter horyzontalny. Nie odnoszą się do pojedynczych działań, usług czy przedsięwzięć. Mają na celu jednoczesne i zintegrowane włączenie mieszkańców i instytucji w procesy rozwojowe. Są to nie tylko strategiczne rekomendacje, ale także praktyczne działania programowe realizowane w gminie Wiązowna. Ich źródła i różnorodne konteksty przedstawiono poniżej.

6. Koprodukcja usług społecznych

Pojęcie koprodukcji usług publicznych jest obecne w naukach o zarządzaniu publicznym od lat 70. ubiegłego wieku, a szczególnej popularności nabrało w ostatnich dwóch dekadach. Choć nie jest to powszechnie znany i używany termin wyraża on ideę, która w tej czy innej formie jest obecna niemal w każdej wspólnotie samorządowej. O koprodukcji usług mówimy bowiem zawsze w sytuacji, gdy obywatele indywidualnie bądź grupowo angażują się w proces dostarczania usług publicznych (takich, jak edukacja, kultura, opieka zdrowotna, pomoc społeczna itd.). W istocie, jak zauważają badacze, w wielu przypadkach taka partycypacja jest wpisana w samą istotę świadczenia usług, gdzie obydwie strony są od siebie współzależne. Przykładowo, w służbie zdrowia sukces leczenia zależy w dużej mierze od współpracy ze strony pacjenta, np. tego, czy przestrzega zaleceń lekarskich, regularnie się bada itp. W edukacji znaczenie ma zarówno udział ucznia w procesie uczenia, jak i zaangażowanie jego rodziców i otoczenia⁶³. W idei koprodukcji chodzi jednak nie tylko o dostrzeżenie tego faktu, ale celowe projektowanie usług w kierunku maksymalnego angażowania odbiorców.

Dlaczego koprodukcja jest ważna? Ponieważ przynosi wielorakie korzyści dla wszystkich zaangażowanych stron: usługodawców, usługobiorców i całej społeczności. Nie chodzi tylko o oszczędności ekonomiczne związane z wkładem pracy obywateli, ale także, a może przede wszystkim o korzyści społeczno-polityczne. Angażowanie odbiorców

⁶³ Kaźmierczak, T. (2015). Społecznościowy wymiar koprodukcji usług publicznych. W: R. Krenz, S. Mocek, B. Skrzypczak (red.) *Efekt motyla. Scenariusze rozwoju sektora społecznościowego w Polsce*, Warszawa: Collegium Civitas i Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, s. 71-89; Sześciło, D. (2015a). Współzarządzanie jako koprodukcja usług publicznych. *Zarządzanie Publiczne*, (31), 13-21.



i otoczenia przynosi lepsze zaspokojenie potrzeb indywidualnych i zbiorowych, wzmocnienie więzi społecznych, spójności społecznej oraz polepszenie procesów demokratycznych.

Idea koprodukcji usług publicznych łączy się z nurtem *governance* (pol. współzarządzanie), które może stanowić alternatywę zarówno dla tradycyjnych bolączek publicznej biurokracji, jak również nadmiernego urynkowania. Bardzo szeroką definicję koprodukcji podaje w swoim raporcie Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Według niej jest to „taki sposób planowania, projektowania, dostarczania i ewaluowania usług publicznych, który wykorzystuje bezpośredni wkład wnoszony przez obywateli, usługobiorców i organizacje społeczeństwa obywatelskiego”⁶⁴.

Oznacza to, że koprodukcja może odbywać się na różnych etapach powstawania usługi: w fazie decydowania, planowania, projektowania, realizacji, jak i ewaluacji usług. Zależnie od tego etapu można wyróżnić, cztery rodzaje działań w ramach koprodukcji⁶⁵:

- a) współzlecanie usług społecznych, które polega na angażowaniu mieszkańców w wybór usług, np. poprzez fundusz sołecki;
- b) współprojektowanie usług publicznych, którego idea polega na pozyskaniu pomysłów tworzenia tych usług;
- c) współdostarczanie usług społecznych, czyli wspólne działania mające na celu realizację pewnych usług;
- d) współocena usług społecznych, czyli angażowanie mieszkańców w ocenianie usług i poziomu satysfakcji ich użytkowników.

Zaangażowanie takie może być zarówno ze strony indywidualnych obywateli, jak i grup nieformalnych (np. grupa rodziców w szkole lub przedszkolu), bądź organizacji społecznych (szkandarowym polskim przykładem jest działanie Ochotniczych Straży Pożarnych). Ważne jest tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju koprodukcji, w postaci zachęt i możliwości do zaangażowania oraz odpowiednie nastawienie profesjonalnych usługodawców.

⁶⁴ OECD, 2011, s. 32.

⁶⁵ Bovaird i Loeffler, 2016 za: Gawłowski, R. (2018). Inicjatywa lokalna jako przykład koprodukcji usług publicznych. *Zarządzanie Publiczne*, 42(2), 174.



Warto podkreślić, że w polskich realiach gminy mają przypisaną odpowiedzialność za cały szereg usług społecznych (jak również domniemaną kompetencję do realizacji zadań publicznych nie zastrzeżonych dla innych organów władz), ale jednocześnie w ramach istniejących uwarunkowań prawnych istnieje pewna swoboda, co do sposobu realizacji tych zadań i wyborze odpowiednich form organizacyjnych (np. jednostki budżetowe, zakłady budżetowe, spółki komunalne, współpraca z innymi JST, zlecanie zadań organizacjom pozarządowym itd.). W rezultacie wybór formy i zakresu świadczenia usług publicznych można traktować jako wybór strategiczny danej gminy⁶⁶. Pójście w kierunku koprodukcji jest wyrazem długofalowego myślenia o optymalnym zaspokajaniu potrzeb mieszkańców i tworzenia im możliwości rozwoju.

W kontekście polskiego systemu prawno-instytucjonalnego wskazuje się również na konkretne mechanizmy czy formy prawne, które realizują ideę koprodukcji usług. Jest to np. mechanizm inicjatywy lokalnej wynikający z rozdziału 2a z ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, który polega na współdziałaniu grupy mieszkańców z samorządem na rzecz realizacji zadań publicznych. Aby móc realizować inicjatywy lokalne zgodnie z prawem potrzebna jest odpowiednia uchwała jednostki samorządowej. Gmina Wiązowna przyjęła taki akt już w roku 2011⁶⁷ (rok po wejściu w życie przepisów ustawowych). Pozytywną praktyką jest umieszczenie na stronie gminy odpowiednich wzorów wniosków oraz danych kontaktowych urzędników do współpracy w konkretnych obszarach. Istnieją też przykłady zastosowania w gminie Wiązowna mechanizmu inicjatywy lokalnej przy pracach związanych z budową odcinków sieci wodociągowej czy kanalizacyjnej. Praktyka ta powinna być kontynuowana, rozwijana i promowana.

Do rozwoju koprodukcji niezbędny jest pozytywny klimat społeczny i odpowiednie nastawienie zarówno usługobiorców, jak i usługodawców. Na podstawie przeprowadzonych badań społecznych stwierdzić można, że warunki te w gminie Wiązowna są w dużej mierze spełnione, szczególnie jeśli chodzi o nastawienie obywateli, którzy w niektórych aspektach mogą stać się koproducentami. Jak wykazano wyżej, 68 proc. badanych mieszkańców deklaruje chęć pomagania innym mieszkańcom w trudnej sytuacji, a 63 proc. chciałoby

⁶⁶ Perska-Tembłowska, A. (2017). Wybory strategiczne gmin w zakresie sposobu świadczenia usług publicznych. *Handel wewnętrzny*, 368(3/1), 351-360

⁶⁷ Uchwała Nr 26.IX.2011 Rady Gminy Wiązowna z dnia 27 kwietnia 2011 roku.



angażować się w działania oparte na wzajemnej pomocy i wymianie korzyści. Wysokie wyniki odnotowano również, jeśli chodzi o podejmowane aktywności, które mieszczą się w szeroko pojętych ramach koprodukcji: 50 proc. badanych brało udział w zebraniach sołeckich lub osiedlowych, 38 proc. brało udział w konsultacjach i tyle samo działało jako wolontariusze oraz brało udział w we wspólnych działaniach z sąsiadami⁶⁸. Dodatkowo w gminie odnotowano wysoki poziom poczucia sprawczości, zgeneralizowanego zaufania oraz dobre relacje sąsiedzkie, a wszystko to sprzyjać może podejściu współpracy przy realizacji usług.

Przeprowadzone w ramach przygotowań strategii oraz „Diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych” badania jakościowe w postaci wywiadów i warsztatów naświetlają niektóre obszary, w których koprodukcja usług mogłaby zostać wprowadzona na szerszą skalę i przyczynić się do polepszenia ich jakości. Dodać należy, że sam proces badań jakościowych związanych z opracowywaniem tych dokumentów można również potraktować jako element koprodukcji, gdyż mieszkańcy angażują swój czas i uwagę w ewaluację obecnego stanu rzeczy i naświetlenie obszarów do poprawy.

Obraz, który wyłania się z wywiadów, potwierdza duży potencjał gminy do angażowania mieszkańców w koprodukcję usług. Zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe potwierdzają istnienie znaczącej grupy mieszkańców mających poczucie przywiązania do gminy, a także dobre relacje sąsiedzkie i społecznościowe (wysoki poziom kapitału społecznego). Dodatkową szansą do wykorzystania jest funkcjonowanie mechanizmów takich, jak fundusz sołecki oraz aktywności lokalnych grup i stowarzyszeń w rodzaju kół gospodyń wiejskich i OSP, ale także grup nieformalnych. Tego typu aktywności z natury rzeczy angażują lokalną społeczność w produkcję usług. Co więcej, więzi, które mogą powstawać przy wspólnej realizacji projektów infrastrukturalnych mogą przekładać się na organizację usług kulturalnych czy edukacyjnych:

⁶⁸ Przy czym najwyższe wskaźniki występują wśród osób, które najlepiej oceniają Wiązownę jako miejsce do życia. Podobne zależności opisywane są w literaturze i takie pozytywne sprzężenie zwrotne może być wykorzystywane.



Corocznie obok inwestycji w infrastrukturę (z Funduszu Sołeckiego) prowadziliśmy działania miękkie. Co roku odbywały się wigilia, konkurs bożonarodzeniowy, spływ kajakowy, rajd rowerowy. I przy okazji budowania infrastruktury dużo robiliśmy własnym sumptem. Jeśli chodzi o wykonywanie prac to nie ukrywam, że mieszkańcy są pomocni, aktywni, i jakoś integracja następuje, funkcjonuje.

Dodatkową zaletą jest fakt, że wydarzenia organizowane przez samych mieszkańców niejako „same się promują”, a dodatkowo mają większy walor integracyjny:

Gdy mieliśmy koncerty letnie przy świetlicy w Izabeli, to okazało się, że bardzo dużo na koncert przyszło nowych mieszkańców, przynieśli ciasto i herbatę, żeby posiedzieć w towarzystwie swoich sąsiadów i w końcu się poznać. To też była inicjatywa mieszkańców, mieszkańcy zrobili sobie koncert, piknik i usiedli, żeby się poznać.

Ważnymi zasobami są świetlice wiejskie będące nie tylko miejscami spotkań lokalnej społeczności, ale także (a może w pierwszej kolejności) miejscami, w których mogą być świadczone usługi społeczne powstające w koprodukcji, organizowane i prowadzone w całości lub części przez mieszkańców. Procesy takie mają już miejsce, ale mogą być stymulowane w większym stopniu.

Jeżeli chodzi o naszą świetlicę to jest budynek, który jest połączony ze sklepem. On bardzo długo stał, tak po prostu sobie stał, bo stał, i w końcu żeśmy się wzięli jako mieszkańcy, żeby coś z tym zrobić. dzieci coraz więcej, więc chcieliśmy to trochę ruszyć.

Istotne jest także wspieranie lokalnych stowarzyszeń, szczególnie tych mniej sformalizowanych, które mogą włączać się w koprodukcję usług, ale napotykają bariery w postaci formalności związanych z procedurami konkursowymi. Tak ujął to jeden z seniorów zaangażowany w działalność społeczną:

Z tego powodu myślę, że po pierwsze szkolenia [dla organizacji], a po drugie na pewno nie stałoby się nic złego, gdyby też była jakaś osoba dedykowana, która by usiadła z przedstawicielem tej organizacji i razem to wypełniła, a potem pomogła



rozliczyć. Dlatego, że to i tak potem robią ludzie często nawet pracujący jeszcze, angażują swój własny czas, więc na pewno dużo czasu na to poświęcają. A dobrze by było, gdyby poświęcili na działalność... zorganizowanie jakiejś imprezy czy działania, niż na takie formalności.

Ułatwienia i zachęty powinny być również skierowane do grup nieformalnych zainteresowanych konkretnymi usługami. Dobrym przykładem są rodzice małych dzieci, którzy chętnie włączaliby się w koprodukcję takich usług. Jedna z młodych matek opisywała w wywiadzie inicjatywy tego rodzaju:

Natomiast nie ma oferty przynajmniej dla mnie, dla maluszków. Już nie mówię o dwumiesięcznych, bo oczywiście to jest poza ligą, bo z takim dzieckiem nie bardzo. Ale takie dzieci czy roczne czy dwulatki, klubik na parę godzin. Wiem, że w zeszłym roku czy 2 lata temu same mamy organizowały się. I miały udostępnioną salę przez GOK, spotkały się tam i sobie po prostu nie wiem dzieci się bawiły, one sobie kawę wypity. Pogadały, żeby się jakoś uspołecznić.

Koprodukcja usług społecznych jest szansą na poszerzenie oferty samorządu, z czego zdają sobie sprawę również przedstawiciele urzędu i jego instytucji. Zadaniem tak rozwiniętej gminy, jak Wiązowna, jest nie tylko zaspokajanie podstawowych potrzeb, ale również takich związanych z rozwojem i tutaj nieocenionym partnerem mogą być grupy i organizacje mieszkańców:

Chodzi o coś więcej niż tylko te podstawowe potrzeby, bo coraz bardziej tego nasze społeczeństwo potrzebuje. Mamy różne organizacje, grupy formalne i nieformalne, natomiast z tą ofertą dla nich cały czas nie jest najlepiej.

Wydaje się, że obszarem, który można jeszcze rozwijać są konsultacje z mieszkańcami. Wątek niedostatecznej informacji, ale także rozeznania potrzeb pojawiał się w różnych kontekstach i przy różnych grupach. Wybrzmiał przykładowo w wywiadzie z przedstawicielami młodzieży:



Minus to właśnie za to, że było [tylko] jedno takie spotkanie u nas Wójta Gminy Wiązowna z młodzieżą. Że dostaliśmy pieniądze na jakiś tam cel. I [wójt] miał to omówić właśnie z młodzieżą [...] co by chciała, żeby było. I była fajna rozmowa. Była fajna, bo się nastawiliśmy wszyscy na zrobienie czegoś, jakiegoś projektu, aczkolwiek nie było to kontynuowane.

W wywiadach pojawiały się także przykłady inwestycji (zarówno infrastrukturalnych jak i społecznych), które okazały nietrafione, właśnie ze względu na niedostateczne rozeznanie w potrzebach mieszkańców. Świadomość taką ma kadra nowopowstającego CUS, którego przedstawicielka zadeklarowała w jednym z wywiadów:

CUS będzie zbierał informacje od mieszkańców i na tej podstawie będzie analizował w jakim kierunku powinniśmy się rozwijać, co jest naszą mocną i słabą stroną, co jest naszą szansą, a co zagrożeniem. Musimy popracować nad tym, co nasze jednostki i organizacje pozarządowe mogłyby zaoferować naszym mieszkańcom, co by się spotkało z ich zainteresowaniem i uznaniem.

Przy czym dodać można, że – jak powiedziano wyżej - przedmiotem refleksji nie powinno być jedynie to „co zaoferować” ale również „jak współtworzyć”.

W Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Wiązowna w obszarze 1 „Zaspokajanie potrzeb mieszkańców poprzez wysokiej jakości usługi społeczne” wyróżniono cztery cele operacyjne odnoszące się do: 1.1) Zapewnienia wysokiej jakości usług społecznych w obszarach edukacji, kultury, sportu dla różnych grup mieszkańców; 1.2) Stworzenia atrakcyjnej oferty usług dla seniorów; 1.3) Stworzenia kompleksowej oferty usług dla osób z niepełnosprawnościami; 1.4) Aktywne rozwiązywanie problemów społecznych (w tym przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, interwencja kryzysowa, profilaktyka uzależnień, interwencja kryzysowa). W każdym z tych obszarów możliwe jest poszerzanie udziału koprodukcji, tak aby w rezultacie osiągnąć wyższą jakość i efektywność usług społecznych.

W obszarze edukacji, kultury, sportu może to być zwiększanie udziału rodziców w życiu szkół i przedszkoli, a także współdziałanie z siecią świetlic w obszarze edukacji,



kultury i sportu przy maksymalnym udziale mieszkańców danego sołectwa czy osiedla. Respondenci wskazywali zresztą na bogate doświadczenia z przeszłości, do których można nawiązać i je kontynuować.

W obszarze usług dla seniorów koprodukcja może odbywać się w ramach Klubu Senior+ i Dziennego Domu Senior+, jak również innych klubów seniora i aktywności inicjowanych bądź realizowanych wspólnie z osobami starszymi. Również planowane kampanie społeczne czy informacyjne skierowane do seniorów powinny być projektowane i realizowane z ich udziałem.

W obszarze usług dla osób z niepełnosprawnościami o koprodukcji możemy mówić w kontekście maksymalnego włączania w działania samych tych osób, jak również ich rodzin, sąsiadów i bliskich. Może odbywać się to np. w ramach Warsztatów Terapii Zajęciowej i innych działań Środowiskowego Domu Samopomocy. W nurt ten wpisane będą również wszelkie działania na rzecz rozwijania niezależnego życia niepełnosprawnych, w tym rozwijanie usług asystentury czy planowane tworzenie mieszkań chronionych.

W obszarze aktywnego rozwiązywania problemów społecznych istotne jest współdecydowanie w kontekście planowanego procesu prowadzenie diagnoz i badań ewaluacyjnych, tak aby sami beneficjenci mogli być włączeni w ustalania najważniejszych dla nich świadczeń. Element koprodukcji jest również obecny we wszelkich formach pomocy uwzględniających grupy wsparcia i samopomocowe.

7. Miejsca wspólnotowe

Budowanie silnej społeczności lokalnej i wysokiej jakości życia polega na angażowaniu ludzi w sprawy dotyczące ich życia i skupia się na tworzeniu relacji pomiędzy indywidualnymi osobami a grupami i instytucjami kształtującymi ich codzienne doświadczenia. Jest to proces polegający na rozwoju, będący doświadczeniem zarówno zbiorowym, jak i indywidualnym. Bazuje na przekonaniu o równości i partnerstwie między zaangażowanymi stronami. Opiera się na edukacji społecznej/środowiskowej polegającej na dzieleniu się umiejętnościami, świadomością, wiedzą i doświadczeniem w celu doprowadzenia do zmiany. Tak rozumiany proces rozwoju wykorzystuje przede wszystkim istniejące społeczne potencjały, a więc skupia się na odkrywaniu i mobilizacji zasobów



istniejących już w społecznościach. Zasoby społeczności są środkami, które stają się cenne, kiedy się je skumulują i uczyni pożytecznymi. Takie podejście daje mieszkańcom narzędzia do znalezienia i mobilizacji tego, co posiadają, na rzecz budowy silniejszej społeczności. Zawiera w sobie rozumowanie: jeśli coraz więcej osób współpracuje ze sobą w społecznych sieciach, to są one w stanie rozwiązywać poważne problemy oraz osiągać zamierzone cele. Kluczem rozwoju społeczności lokalnej jest zlokalizowanie wszystkich dostępnych lokalnych zasobów i ich połączenie w ten sposób, aby zwielokrotnić ich siłę i skuteczność. Oznacza to również włączenie do pracy nad rozwojem lokalnym tych instytucji, które nie są jeszcze w to zaangażowane. Odradzanie społeczności polega więc na łączeniu własnych sił w nowe kombinacje, nowe struktury, nowe źródła możliwości dla społecznej przedsiębiorczości.

Wspieranie aktywności obywatelskiej oraz wzmacnianie więzi społecznych na poziomie lokalnym, powoduje uruchamianie lokalnych zasobów budujących potencjał i kapitał rozwojowy wspólnot lokalnych. Wspólnotę lokalną tworzą ludzie, których łączy miejsce zamieszkania, wspólne potrzeby i więzi społeczne. W silnych wspólnotach lokalnych mieszkańców łączą trwalsze więzi, oparte na wzajemnym zaufaniu, a także bardziej identyfikują się z miejscem zamieszkania i aktywnie podejmują inicjatywy na rzecz swojego otoczenia.

Pobudzaniu aktywności lokalnej oraz budowaniu więzi wśród mieszkańców sprzyjają między innymi narzędzia takie jak Fundusz Sołecki inicjatywa lokalna, różne nieformalne inicjatywy sąsiedzkie oraz tworzenie przestrzeni sprzyjających działaniom oddolnym, które można określić jako „miejsca aktywne“. Miejsca aktywne służą integracji mieszkańców, którzy mogą zarówno wziąć udział w realizowanych w nich różnorodnych zajęciach, skierowanych do różnych grup odbiorców, jak i sami stać się twórcami działań i realizować własne pomysły oraz rozwijać pasje, czy koproducentami usług społecznych umiejscowionych w nich. Mieszkańcy w wywiadach podkreślali, że do skutecznego działania na poziomie lokalnym niezbędne jest istnienie przeznaczonej do tego przestrzeni.

Miejsce jest katalizatorem procesów wspólnotowych w społeczności lokalnej. Wraz z określonymi wartościami jak m.in. tolerancja, otwartość, podmiotowość i sprawczość, uruchamia mieszkańców do podejmowania działań, realizacji planów, poprawy jakości własnego życia i wspólnoty lokalnej. Mobilizowanie zasobów i wykorzystanie potencjałów



sprzyja współodpowiedzialności i współpracy w zakresie świadczenia usług i działań społecznych samorządu i społeczności. W rezultacie ma doprowadzić do współrzędzenia i wzajemnej komplementarności w zadaniach wskazanej w misji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wiązowna jako *„zapewnienie zrównoważonego rozwoju lokalnego, zaspokojenie potrzeb społecznych poprzez stworzenie wysokiej jakości systemu usług społecznych o charakterze powszechnym, a także wspieranie integracji, aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców gminy Wiązowna”*.

Tworzenie miejsc wspólnotowych staje się więc jednym z zadań lokalnej polityki spójności społecznej, włączenia społecznego grup w trudniejszej sytuacji, aktywizowania mieszkańców do samoorganizacji i samopomocy. *„Następujący w obecnych warunkach kulturowych wzrost roli miejsca, jako najbliższej człowiekowi sfery prywatnej i publicznej, jest sprawą natury ekonomicznej, politycznej i pedagogicznej. Tylko wiązanie tych perspektyw w każdego typu refleksji, mającej prowadzić do realnego wyrównania szans edukacyjnych i życiowych, może przynieść oczekiwane rezultaty”*⁶⁹.

W wywiadach z mieszkańcami duże znaczenie przykładano do jakości przestrzeni publicznej oraz miejsc wspólnych jako zagadnieniu o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych. Stanowią one dobro wspólne i powinno być dostępne dla wszystkich użytkowników ułatwiając interakcje między mieszkańcami i grupami społecznymi. *„Najbliższe nam fragmenty rzeczywistości budują nas najbardziej”*⁷⁰. Mimo widocznej poprawy w tym względzie, zauważano, że nadal istnieje potrzeba ich tworzenia i nasycenia nimi równomiernie gminy Wiązowna.

Brakuje parku. Oczywiście mamy fajne tereny spacerowe po lasach, ale ten park, gdzie byłyby ławeczki, gdzie mogłyby się całe rodziny spotykać, gdzie może jakiś plac by był.

⁶⁹ M. Mendel, *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*. M. Mendel (red.) Pedagogika miejsca. Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 34.

⁷⁰ M. Mendel, *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*. M. Mendel (red.) Pedagogika miejsca. Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 21.



Przez okres 6 lat zbudowaliśmy plac zabaw z nawierzchnią bezpieczną, do tego 2 siłownie plenerowe, wiatę do spotkań, boisko trawiaste. Także jeśli chodzi o wykorzystanie to infrastruktura.

Brak dostępnych w wielu miejscach gminy komunikacyjnie miejsc spotkań, integracji społecznej, rekreacji i edukacji – jak podkreślano – wpływa bezpośrednio na aktywność mieszkańców obszarów wiejskich.

Jeżeli chodzi o spotkania, mamy zawieszone spotkania w kole gospodyń, bo praktycznie nie mamy się gdzie w tej chwili spotykać, ponieważ jest potrzeba coś zrobić z tą naszą izbą. Jak będzie, mam nadzieję, że coś tam będzie wyremontowane i będziemy wtedy bardziej aktywne, bo w tej chwili to praktycznie nie ma nawet możliwości gdzie się spotkać.

Ważne dla procesu pozytywnych zmian jest rozpoznanie potrzeb mieszkańców w tym zakresie i pomoc we wspólnym zaprojektowaniu takich społecznych miejsc oraz tworzenie nowych.

Jeżeli chodzi, żeby wyjść na kawę i sobie usiąść, to widzę, że też to powoli raczkuje. Pojawiła się taka kawiarenka w tym naszym parku, więc tam można sobie usiąść. Tak, żeby więcej było takich miejsc, to też by było ciekawe.

W opinii badanych duże znaczenie mają również przedsięwzięcia na rzecz pobudzania aktywności mieszkańców i partycypacji w życiu lokalnej wspólnoty, a także działania o charakterze integracyjnym (w tym łączące „starych” i „nowych” mieszkańców gminy).

Gmina zaczęła inwestować w świetlice wiejskie. (...), że były kurniczki drewniane, które stały przy drodze i to była świetlica wiejska. W tej chwili mamy piękne świetlice i można w nich organizować różne nasze spotkania.

Podniesienie poziomu estetyki przestrzeni publicznej oraz osobiste zaangażowanie mieszkańców w ich zaprojektowanie i stworzenie powoduje również większą dbałością o nowe miejsca i tworzy społeczną presję, na tych którzy chcieliby je niszczyć.



Integracja ma poniekąd przełożenie na dbałość o te nasze tereny. Takie przejawy drobnego wandalizmu, to jest właśnie pokazanie braku tej integracji, bo jeżeli ktoś czuje się związany z miejscem, z terenem, no nie wyobrażam sobie żeby poszedł, rozwalił śmietniki, rozwalał jakieś rzeczy, bo jeżeli ja czuję się, że ja jestem z sołectwa tego, mojego, to jest poniekąd też to wszystko jakby moje, więc dbam o, mimo że to wiadomo, to jest gminne, ogólnodostępne, ale jako zintegrowany mieszkaniec mam poczucie też obowiązku dbania o te właśnie rzeczy.

Wspólne miejsca pojawiają się w wypowiedziach mieszkańców jako oczekiwany kierunek stanowiący niezbędny potencjał do realizacji inicjatyw oddolnych, działalności organizacji pozarządowych, świadczenia i koprodukcji usług społecznych, reintegracji społecznej, zawodowej i uruchamiania lokalnej przedsiębiorczości. Jednym z najważniejszych elementów wspólnoty lokalnej jest zatem wspólne miejsce. Miejsce, które istnieje w świadomości mieszkańców jako wspólne, „własne”, budzi współodpowiedzialność za nie. Ważne jest stworzenie miejsca otwartego na różnorodność, ponadbranżowego, w którym każdy będzie mógł poczuć się „u siebie”. Otwartość będzie mogła być kojarzona przez obywatela z miejscem, w którym go wysłuchają, gdzie może przyjść i podzielić się swoimi problemami i pomysłami. Miejsce może być zarówno materialne, w przestrzeni (sala, plac, budynek), jak i metafizyczne (sposób bycia razem, rytuały, tradycja). Istnienie miejsca w rozumieniu metafizycznym jest niezbędne do budowania i zachowania tożsamości danej społeczności⁷¹.

Odpowiedzią na tak zdefiniowaną i silnie wyrażoną przez mieszkańców potrzebę miejsc wspólnych będzie uruchamiany przez Centrum Usług Społecznych program wdrażania w świetlicach wiejskich metodyki domu sąsiedzkiego, która ukierunkowana jest bezpośrednio na tworzenie miejsca wspólnotowego.

8. Otwarte i współpracujące instytucje

Instytucje lokalne działają w obszarze systemu użyteczności publicznej pełnią kluczową rolę w społecznym procesie samodecydowania i samoorganizowania się

⁷¹ Aktywne społeczności. Zmiana społeczna. Katalog praktyk, red. A. Theiss, Warszawa 2010.



społeczności lokalnych. Instytucjonalny system użyteczności publicznej powinien gwarantować dostęp do usług społecznych i informacji oraz sprzyjać integracji mieszkańców⁷². Jest to także sfera zaufania społecznego i szczególnej odpowiedzialności, w której komunikacja, współpraca i kultura stanowią bardzo istotne ogniwa. Jednak różnorodne lokalne instytucje są też częścią administracji samorządowej i w związku z tym są narażone na wiele problemów charakterystycznych dla biurokracji. Do najbardziej typowych ograniczeń charakterystycznych dla instytucji zalicza się między innymi: formalizm, biurokrację, czasochłonne procedury, brak systemu komunikowania ze społecznością, brak otwartości ze strony instytucji oraz niską motywację pracowników do angażowania się w dodatkowe przedsięwzięcia. Duży problem stanowi też współpraca międzyinstytucjonalna oraz międzysektorowa (czyli pomiędzy instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, wymiarem sprawiedliwości itp.), czego przejawami są między innymi: brak przepływu informacji między instytucjami oraz trudności komunikacyjne, brak wspólnego celu, brak woli współpracy, postrzeganie partnerów lokalnych jako konkurencji oraz brak inicjatyw oraz pomysłów na wspólne działanie.

W badaniach problematyka instytucji wybrzmiewała często zwłaszcza w kontekście wykorzystania ich potencjału, otwarcia na współpracę ze społecznością lokalną i organizacjami pozarządowymi oraz wychodzeniem poza dotychczasowe obszary aktywności. Zwracano uwagę na swego rodzaju paradoks. „Zainwestowaliśmy duże środki samorządowe w budowę nowoczesnej infrastruktury, a nie jesteśmy w stanie efektywnie jej wykorzystać”. Brakuje otwartości i elastyczności, czasem informacji.

Jest wybudowana, rozbudowana w zasadzie szkoła podstawowa z salą, z halą sportową, w związku z czym coś tam się zadziało dobrego na rzecz naszej miejscowości, ja to oceniam pozytywnie. Ale ta szkoła po południu w zasadzie nie jest dostępna. Taki fajny obiekt mógłby służyć organizacjom pozarządowym no i w ogóle mieszkańcom.

⁷² Podręcznik wdrażania modelu współpracy instytucji z obszaru pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy, Bielsko Biała 2014.



Gminny Ośrodek Kultury zaczyna pracę popołudniu, a część seniorów przyszlaby na zajęcia różnego rodzaju gdzieś od godz. 10.00 do 13.00. Dlaczego? Bo seniorzy popołudniu, wieczorem raczej są zmęczeni, nie wszyscy zajmują się dziećmi, w związku z tym oni mogliby mieć różnego rodzaju zajęcia.

Podkreślano też aktywność instytucji, ale nawet ona staje się źródłem problemów (brak pomieszczeń), które trzeba przewycięzać.

Na przykład biblioteka wychodzi do seniorów, oni zakupują książki specjalne takie, z dużym drukiem, ogłaszają się, że może być książka na telefon. Można by dalej rozwijać współpracę z seniorami. Czasami jak nie ma kto podjechać po książkę to może jakiś inny senior z samochodem mógłby to zrobić. Tylko trzeba być otwartym.

GOK w czasie pandemii organizował różne takie warsztaty online. Ja wiem, że może nie wszyscy mogli z nich korzystać. Ale ilu z nas o tym wiedziało. Uważam, że ta polityka informacyjna nie jest taka do końca dobra.

Gminny Ośrodek Kultury działał i ostatnio był naprawdę zajęty, brakowało sal. Może warto by wykorzystać pomieszczenia w szkołach, po południach stoją puste.

My nie mamy się gdzie spotkać, w budynku GOK-u nie ma już miejsca.

Zauważano potrzebę współpracy niekiedy wręcz organicznej pomiędzy instytucjami a grupami niesformalizowanymi lub organizacjami społecznymi.

GOPS prowadził klub wolontariuszy i młodzi ludzie się spotykali. Z tego dużo fajnych przedsięwzięć wynikło. Tak się powinno działać zawsze. Trzeba wykorzystywać energię młodych.

GOK pomaga nam zrobić imprezę. Pieniądze idą do nich, a my byśmy chcieli by trafiały bezpośrednio do nas. Czasami jesteście traktowani jak dzieci.



Widziałam kiedyś w jednym Ośrodku Kultury, że był tam jeden pokój duży, gdzie mogą spotykać się różne instytucje, różne stowarzyszenia i różni ludzie, którzy chcą coś zrobić. Mają swoją szafę, mają miejsce na zrobienie herbaty i kawy, żeby usiąść i pogadać i stół do tego i to dosyć fajnie działa, bo tam jest sporo stowarzyszeń, wtedy jest łatwiej wyjść ludziom do takiego miejsca spotkań niż zapraszać do siebie do domu. Może taki pokój by się w ośrodku naszym znalazł?

Kiedyś był Wydział Pozyskiwania Środków Zewnętrznych w Urzędzie i organizacja pozarządowa mogła mieć pomoc w pozyskiwaniu środków, a teraz jesteśmy osamotnieni.

Relacje pomiędzy instytucjami a otoczeniem wykazują różnorodne zależności i prawidłowości. Wielu badaczy wskazuje na to, że kiedy występuje niedobór zasobów i organizacje nie potrafią ich wygenerować samodzielnie, wzrasta prawdopodobieństwo, że nawiążą współpracę z innymi organizacjami. Nie jest to jednak warunek wystarczający. Gdy instytucjom brakuje podobnych, a nie komplementarnych zasobów i gdy chcą je czerpać z tych samych źródeł często występuje konkurencja⁷³. Teoria zależności od zasobów nie wyjaśnia wszystkich przyczyn nienawiązywania relacji z innymi podmiotami w społeczności lokalnej. Przyczyny mogą mieć charakter pozaekonomiczny związany na przykład z istniejącymi relacjami interpersonalnymi, brakiem zaufania, różnicami w wyznawanych wartościach, rozbieżnym pojmowaniem celów.

Dla budowania efektywnej relacji współpracy konieczna jest umiejętność budowania zaufania ułatwiającego przekraczanie granic/łączącego granice (*boundary spanner*). Związki z innymi podmiotami mają według teorii zależności od zasobów pomóc instytucjom w redukcji niepewności środowiska⁷⁴. Niepewność środowiska doświadczana wynika z zależności od problemów związanych z dostarczaniem usług i wzrastaniem

⁷³ Akinbode I. Adefolu, Clark Robert C. (1976) A Framework for Analyzing Interorganizational Relationships. „Human Relations”, 29(2), s. 101–114.

⁷⁴ Tsisis Peter (2009) The Social Processes of Interorganizational Collaboration and Conflict in Nonprofit Organizations. „Nonprofit Management & Leadership”, 20(1), s. 5–21.



zapotrzebowania na nie czy konieczności spełniania skomplikowanych odgórnych regulacji⁷⁵.

Instytucje przyjmują różne formy radzenia sobie w relacjami w otoczeniu, między innymi:

- formalną współpracę z innymi organizacjami,
- współdziałanie, które ma na celu pomóc organizacjom w osiągnięciu ich własnych celów,
- współpracę w formie korzystnej dla obu stron relacji mającą na celu osiągnięcie wspólnego celu, w której dzielona jest władza i odpowiedzialność,
- partnerstwo zaś jako „najpełniejszą formę partycypacji społecznej”.

Słabo rozpoznaną przez instytucje jest metodyka współpracy bezpośrednio z mieszkańcami i grupami niesformalizowanymi. Tymczasem to tego typu relacje aktywowanie różnych „uśpionych” zasobów pozostających w dyspozycji społeczności lokalnej. Takie podejście pozwala komplementarnie połączyć dwa rodzaje kapitału: instytucjonalny i społeczny, co ilustruje poniższe zestawienie.

Tabela 36. Kapitał Instytucjonalny i kapitał społeczny

Zasoby instytucjonalne środowiska lokalnego	Potencjał społeczności lokalnej
wiedza fachowa	energia i zaangażowanie społeczne
zatrudniona kadra zawodowych służb i profesji społecznych	wolontariusze i społecznicy
sformalizowane kontakty z innymi instytucjami samorządowymi	sieci kontaktów społecznych
profesjonalne usługi społeczne	wsparcie społeczne
infrastruktura placówek	grupy zaangażowanych mieszkańców i wolontariuszy

Przeprowadzona analiza i wnioski z wywiadów grupowych prowadzą konsekwentnie do sformułowania postulatu pracy nad formułą „otwartych i współpracujących instytucji”.

⁷⁵ Blau Judith R., Rabrenovic Gordana (1991) Interorganizational Relations of Nonprofit Organizations: An Exploratory Study. „Sociological Forum”, 6(2), s. 327–347; Foster Mary K., Meinhard Agnes G. (2002) A Regression Model Explaining Predisposition to Collaborate. „Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly”, 31(4), s. 549–564.



Można wskazać wstępny katalog cech jakimi otwarta i kooperatywna instytucja powinna się wyróżniać. Są to między innymi:

- nieograniczanie swojej działalności tylko do wąsko pojętej specjalizacji i własnych zasobów,
- korzystanie z rozwiązań i zasobów innych podmiotów, „nie musisz zmieść wszystkich specjalistów, by korzystać z ich pomysłów” – wystarczy nawiązać współpracę,
- siła instytucji nie polega na tym, że robi to czego nikt inny nie robi, warto korzystać z tych koncepcji, które są dobre, skuteczne i dostępne,
- sukcesem instytucji jest skuteczne wykorzystanie dostępnych pomysłów i inicjatyw ludzi, którzy są w lokalnym środowisku,
- pełnieniem roli pośredniczącej pomiędzy światem instytucjonalnym a aktywnością społeczno-obywatelską,
- wspieraniem inicjatyw słabszych grup społecznych (finansowe, organizacyjne, strategiczne i edukacyjne),
- odwołaniem się do potencjałów społeczności lokalnych i postrzeganiem środowiska jako bogatego w zasoby, które są naturalnym źródłem zróżnicowanych możliwości działania,
- tworzeniem aktywnych relacji i wspólnej płaszczyzny działania pomiędzy wieloma podmiotami samorządowymi, a także powiązań i współpracy międzysektorowej,
- budowaniem trwałych partnerstw lokalnych zakładających współdziałanie w rozpoznawaniu problemów społecznych i zasobów środowiskowych w celu wspólnego projektowania i realizowania długofalowo zakrojonych działań rozwojowych,
- instytucja otwarta powinna być otwarta – na ludzi, partnerów, nowe wyzwania, innowacje.

W nurt otwartych i kooperujących instytucji wpisują się nowo uruchamiane w Wiązownie przedsięwzięcia związane z tworzeniem partnerstwa wokół Centrum Usług Społecznych, profilaktyką społecznościową (współpraca pracowników socjalnych i nauczycieli) czy aktywizowaniem w oparciu o minigranty społeczności wiejskich przez



Gminny Ośrodek Kultury. Tego typu inicjatywy z pewnością będą zaczynem pogłębionej ewolucji instytucji w kierunku otwartości i współpracy, co jest niezbędnym elementem wspierania procesów rozwoju społecznego.